

ONTWIKKELING ALS BLIJVENDE UITDAGING

J. Marten W. Schalkwijk, PhD

ONTWIKKELING ALS BLIJVENDE UITDAGING

J. Marten W. Schalkwijk, PhD

Inaugurele rede

In verkorte en vrije vorm uitgesproken bij de aanvaarding
van het ambt van hoogleraar in de Sociale Wetenschappen
met accent op

Sociale Verandering en Ontwikkeling
(*Social Change and Development*)

aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname
op dinsdag 7 juli 2009

*If politics is the art of the possible, research is surely the art of the soluble. Both are
immensely practical-minded affairs.*

Sir Peter B. Medawar – The art of the Soluble (1969)

Bibliografische gegevens:

Schalkwijk, J. Marten W.

'Ontwikkeling als blijvende uitdaging'.

Inaugurele rede uitgesproken tijdens de plechtige aanvaarding van het hoogleraarschap op 7 juli 2009 in de Centrumkerk te Paramaribo.

©2009, AdeKUS

2010 3de druk

Layout: L. Th. Schalkwijk

Druk: Drukkerij Paramaribo

© Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch of op welke wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Inhoud

	<u>bladzijde</u>
Inleiding	6
01. Afbakening Sociale Verandering en Ontwikkeling	6
02. Caribisch Gebied als experimentele samenleving	8
03. De drie Sferen in de Samenleving: Economie, Staat en Burgersamenleving	9
04. Ontwikkelingsplanning in Suriname	16
05. Welvaartsfonds 1948-1954	16
06. Tien Jaren Plan 1954-1966	17
07. 1 ^e en 2 ^e Vijf Jaren Plan 1967 – 1975	19
08. Meerjaren Ontwikkelings Programma 1976 – 1982	20
09. Industrialisatie en economisch groeimodel	22
10. Dependencia- en andere modellen	24
11. Ontwikkelingssplannen Militaire periode 1980-1987	26
12. Structureel aanpassingsprogramma	27
13. Ontwikkelingssamenwerking Suriname-Nederland	29
14. Sociale Ontwikkeling en Human Development Index	30
15. Duurzame ontwikkeling en milieu	35
16. MOP 2001-2005 en 2006-2011	36
17. Lessen en perspectieven van een halve eeuw ontwikkeling	37
18. Toekomstige ontwikkeling	44
Voetnoten	50
Referenties	52
Dankwoord	56

Lijst van tabellen

Tabel 1: Aantal Niet Commerciële Particuliere Organisaties in Suriname 1795-2008	13
Tabel 2: Gemiddelde jaarlijkse procentuele groei van het reëel nationaal inkomen	24
Tabel 3: Ontwikkeling van het maandsalaris van schoolhoofden 1981-1999	30
Tabel 4: Rangschikking Suriname en andere landen op basis van Human Development Index	32
Tabel 5: Stand van zaken Millennium Development Goals voor Suriname e.a. in 2007	34

Lijst van figuren

Figuur 1: Verschil in staatsvorming Europa en Caribisch gebied	10
Figuur 2: Staat en Civil Society als dichotomie	11
Figuur 3: Civil Society als interactiegebied van Staat en Economie	11
Figuur 4: Staat, Economie en Civil Society als aparte sferen in een samenleving	12
Figuur 5: De democratie binnen de relaties tussen Staat, Economie en Civil Society	15
Figuur 6: De Surinaamse politieke ontwikkeling 1650-2005	16
Figuur 7: Schetsmatige weergave van het ontwikkelingsmodel van Frank Essed	21
Figuur 8: Kindersterfte in Latijns Amerika en Caribisch gebied in 1990 en 2000	35
Figuur 9: Assets and Institutions for Social Development (World Bank)	36
Figuur 10: Surinaamse bevolking naar etniciteit in 1964 en 2004	39
Figuur 11: Bevolking naar leeftijd in 1964 en 2004	40
Figuur 12: Werkgelegenheid naar sector in 1964 en 2004	40
Figuur 13: Bijdrage bauxietsector aan het BBP 1957-2004	41
Figuur 14: Omzet Staatsolie en Bijdrage aan de Overheidsbegroting 2000-2004	41
Figuur 15: Groei van de goudsector 1997-2008	42
Figuur 16: Bruto Binnenlands Product per hoofd van de bevolking 1991-2007	42
Figuur 17: Spreiding van het inkomen in de periode 1969-2004	43

Inleiding

De leerstoel Sociale Verandering en Ontwikkeling is niet zomaar tot stand gekomen, maar is gebaseerd op een aantal inzichten die door de jaren heen zijn ontwikkeld. Inzichten vanuit de literatuur over ontwikkeling van samenlevingen, maar ook vanuit een stuk eigen onderzoek naar het fenomeen van ontwikkeling en alles wat daar omheen zit. Vanaf de middelbare school ben ik gefascineerd door het ontwikkelingsvraagstuk en dat is de afgelopen 40 jaar zo gebleven. De vragen die mij –en ik denk velen van u- bezig blijven houden zijn: “Wat houdt een samenleving bijeen? Hoe ontwikkelt een nieuwe natie zich? En wat is er voor nodig om de enorme potentie die wij hebben tot ontwikkeling te brengen, zodat onze bevolking een veel beter leven kan leiden?” Deze vragen worden pertinenter wanneer je elke dag opnieuw geconfronteerd wordt met zwervers, daklozen en arme mensen, die aan de rand van de samenleving terecht zijn gekomen, terwijl ons land toch voldoende rijkdom heeft om een ieder een menswaardig bestaan te kunnen bieden. Je kijkt naar baby’s en die zien er allemaal even lief uit aan het begin van hun leven, maar waarom eindigt de ene in goeden doen en de andere als een zwerver? Het zijn existentiële vragen als mens, maar ook als volk? Ik zal binnen dit verband niet op alle facetten daarvan antwoord kunnen geven, maar mij beperken tot de vraagstukken van sociale verandering en ontwikkeling.

1.Afbakening Sociale Verandering en Ontwikkeling

De sociale wetenschap bestudeert en analyseert sociale verschijnselen in al haar vormen en probeert die te verklaren. De samenleving is zo een sociaal verschijnsel, dat er niet altijd is geweest, maar is gemaakt door de mens zelf, daarom wordt het sociaal genoemd i.t.t. natuurlijke verschijnselen, die buiten de mens om bestaan. De sociale wetenschappen worden ook wel gedragswetenschappen genoemd omdat de verschillende disciplines daarbinnen elk een stuk van het gedrag van de mens proberen te doorgronden. Bij de leerstoel Sociale Verandering en Ontwikkeling staat niet de individuele mens centraal, maar vooral de samenleving van al die losse individuen, die er op de één of andere manier toch in geslaagd zijn om een samenleving te vormen.

Het zou verschrikkelijk interessant zijn om eens na te gaan hoe die mensen er in geslaagd zijn om samen te leven en hoe zo een samenleving in feite tot stand komt. Hiertoe kan inzicht in de vroege vormen van een samenleving heel belangrijk zijn voor het ontleden en begrijpen van de latere vormen van diezelfde samenleving. Een samenleving is namelijk ook een organisme bestaande uit levende delen –wij mensen- die samen een systeem vormen met vele functies die vervuld moeten worden. Daarvoor heb je input nodig en die input bepaalt samen met het aangeleerd gedrag wat er uit komt oftewel hoe zo een samenleving *performed* of functioneert. Nu is onze samenleving niet zomaar een systeem, maar er zijn vele subsystemen daarbinnen, waarbij je vanaf het individu kan beginnen, maar dat individu is weer deel van een gezin en huishouden, dat huishouden zit weer in een buurt, de buurt in een dorp of stad, de stad weer in een regio, de regio in een land, etc. (vgl. Galjart 1986). Dat individu is niet alleen lid van het gezin, maar ook van allerlei ander organisaties of subsystemen zoals de school, een bedrijf, een sportclub, een religieuze organisatie, een vakbond, een politieke partij, etc. Er kan met elk van die systemen en subsystemen weer van alles gebeuren, van binnenuit (interne factoren) of van buitenaf (externe factoren), waardoor het individu uiteindelijk vooruit gaat in het leven of juist in situaties terecht komt die hij of zij juist wilde vermijden. In zijn algemeenheid kan je stellen dat de verschillende veranderingen die een

groep of samenleving meemaakt we “Sociale Verandering” noemen. Nu willen mensen, groepen en hele samenlevingen het liefst vooruit gaan en hun toekomst gaan sturen in die richting. Als ze daarmee een positief effect bereiken kunnen we dat “ontwikkeling” noemen. Dat is nog geen definitie van ontwikkeling, want daar kom ik veel later op, maar een globale aanduiding ter onderscheid van het begrip Sociale Verandering. Ontwikkeling geven we dus een positieve lading mee d.w.z. als het ware positieve sociale verandering, terwijl Sociale Verandering dan voor allerlei vormen van verandering in een samenleving gebruikt kan worden.

Misschien is het zinvol om dit te illustreren. Begin 2009 is er een groep Trio’s naar Brazilië gegaan die in aanraking kwam met een stam in Brazilië –de Xoe- die helemaal naakt rondlopen, geen potten en pannen hebben, geen boten kunnen maken, en a.h.w. in het stenen tijdperk leven. De kennismaking heeft tot een enorme verontwaardiging geleid bij onze Inheemse bevolking in Zuid-Suriname, omdat zij vonden dat die stam in Brazilië achtergebleven was. Volgens hen wilden de mensen niet zo leven, maar willen ze kleren, gereedschappen en zaken die het leven een stuk makkelijker maken. Ik hoorde dit verhaal binnen één week vanuit verschillende hoeken in het binnenland t.w. Kwamalasemutu, Alalaparú, Tepoe en Sipaliwini. Kortom het was de “talk-of-the-town” of liever gezegd “talk-of-the-jungle”. Er is veel discussie over de vraag of je mensen in het binnenland niet met rust moet laten, maar ik was verrast met de heftige reactie van onze Trio’s die duidelijk aangaven dat zij hun broeders en zusters niet in die situatie konden laten, maar hen moesten helpen een beter bestaan op te bouwen. Ik vroeg hen expliciet of de Xoe dat wel op prijs stelden en ze herhaalden dat die graag uit hun achtergestelde situatie wilden komen en hulp nodig hadden. Het streven om vooruit te gaan oftewel zich te ontwikkelen is kennelijk een ingebouwde menselijke drang. Dit is een fundamentele kwestie als het om ontwikkeling gaat. Ontwikkeling kan namelijk nooit van buitenaf komen, maar moet altijd een basis binnen een gemeenschap zelf hebben. Tegenwoordig noemen we dat het *ownership*. Volgens mijn Trio vrienden gaan zij de anderen dus niet “ontwikkelen” maar gaan zij slechts assisteren bij wat de Xoe zelf graag willen. Dat is belangrijk om vast te houden in een ontwikkelingsrelatie nl. assistentie van buitenaf dient slechts ter ondersteuning van lokale processen. Vele ontwikkelingsprojecten zijn mislukt, omdat er geen of onvoldoende *ownership* was, en men het project verwaarloosde wanneer de benefactor van buiten weer weg was.

Laat mij toch even stil blijven staan bij de afbakening van zaken. Het begrip Ontwikkeling wil ik reserveren voor een vrije samenleving, oftewel een samenleving van vrije burgers. Dat lijkt logisch, maar het betekent in onze Surinaamse context dat je dus niet kan spreken van ontwikkeling binnen een plantagesamenleving met slavernij. Over de periode vóór de emancipatie (1863) kunnen we per deze definitie dus wel spreken over Sociale Verandering van de koloniale samenleving, maar **niet** van Ontwikkeling. In feite moet je zelfs de periode van contractarbeid uitsluiten, omdat het vaak ook geen vrije samenleving was, waar burgers konden gaan en staan waar ze wilden. Dit is in essentie meteen een heel belangrijke koppeling van ontwikkeling met mensenrechten, welke ook interne consequenties heeft, want hoe kan in een land waar burgers niet vrij zijn of waar delen van hun rechten vertrapt worden (bijv. geen vrijheid van spreken of van associatie) sprake zijn van ontwikkeling?

Een andere vraag is of wij kunnen spreken van ontwikkeling, wanneer de ene samenleving besluiten niet in eigen hand heeft, maar volledig ondergeschikt is aan een andere samenleving. Als we ontwikkeling zien als het pad naar vooruitgang dan zal dat pad naar vooruitgang van de Surinaamse bevolking moeten leiden. Ook dit lijkt logisch, maar heeft

weer consequenties voor onze afbakening, omdat het pad in de koloniale tijd immers naar Nederland of Engeland leidde –en voor andere Caribische naties naar Frankrijk, Spanje of Portugal. Het ontwikkelingsbeleid d.w.z. het beleid van de natie om vooruitgang te boeken, moet dus gericht zijn op de eigen bevolking. Dit kan in feite alleen wanneer men zichzelf bestuurt en dus zelf kan participeren in de besluitvorming. Voor Suriname gaat het dan vooral om de periode van interne autonomie en onafhankelijkheid. Kortom ontwikkeling slaat dan vooral op de periode na de Tweede Wereldoorlog, terwijl de periode daarvoor dus sprake is van Sociale Verandering. Laat mij hierbij meteen stellen dat ook dit interne consequenties heeft, want binnen samenlevingen zijn er soms min of meer autonome groepen en in ons geval –stammen in het binnenland- die ook betrokken moeten worden bij hun eigen ontwikkeling.

Aansluitend op het voorgaande wordt ontwikkeling vaak gekoppeld aan ontwikkelingsbeleid d.w.z. aan het bewust kiezen voor een aantal maatregelen om ontwikkeling te stimuleren. Dat hangt dus nauw samen met ontwikkelingsplanning. Een belangrijk beginpunt in de literatuur over ontwikkelingsplanning vormt het Marshallplan dat na de Tweede Wereldoorlog ontwikkeld werd om de vernietigde Europese infrastructuur en industrie weer op te bouwen. Het was generaal George Marshall die met een korte maar zeer krachtige toespraak op 5 juni 1947 opriep tot dit plan. Hij gaf aan dat de boeren in de rurale gebieden altijd voedsel hebben verbouwd en dat ruilden voor goederen die stadsbewoners produceerden. Na de oorlog produceerden de stadsbewoners in Europa vrijwel niets meer, want machines waren stuk er was een tekort aan hulpbronnen en energie. De boeren konden hun producten wel voor geld verkopen, maar met dat geld konden ze verder weinig doen, want er waren geen kleren, geen potten, geen gereedschap, etc. om te kopen. De boeren waren niet dom en gingen gewoon minder producten verbouwen en meer grond omzetten in grasland voor hun vee en gaven het graan ook aan het vee. Via dat vee bouwden ze immers hun vermogen op i.p.v. het te verliezen.

Meanwhile people in the cities are short of food and fuel. So the governments are forced to use their foreign money and credits to procure these necessities abroad. This process exhausts funds which are urgently needed for reconstruction. Thus a very serious situation is rapidly developing which bodes no good for the world. The modern system of the division of labor upon which the exchange of products is based is in danger of breaking down... Europe ... must have substantial additional help or face economic, social, and political deterioration of a very grave character... It is logical that the United States should do whatever it is able to do to assist to the return of normal economic health in the world, without which there can be no political stability and no assured peace. Our policy is directed not against any country or doctrine but against hunger, poverty, desperation and chaos. (General G.C. Marshall, 1947).¹

Generaal Marshall, die toen minister van buitenlandse zaken was in de VS, had een goed zicht op wat er gedaan moest worden, maar ook op waar de verantwoordelijkheden lagen. Zo vond hij dat de VS geen eenzijdig plan kon opstellen en uitvoeren, maar dat de Europese landen zelf moesten aangeven wat er gedaan moest worden en welke bijdrage zij zelf zouden leveren. “The initiative, I think, must come from Europe”, stelde Marshall. Deze oproep leidde niet alleen tot het Marshall Plan (Economic Recovery Plan 1948-1952 van US\$ 13 miljard), maar ook tot de oprichting in 1948 van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEEC), die in 1961 werd omgevormd tot de bekende OECD.

Jnan Adhin (1961) ziet twee perioden in de economische geschiedenis t.w. de periode voor de Tweede Wereldoorlog, waar de economie over het algemeen ongecontroleerd en op zichzelf al dan niet groeit, met incidenteel ingrijpen van de overheid wanneer er zich een crisis voordeed. Na de Tweede Wereldoorlog worden economische problemen op basis van

planning aangepakt. De oprichting van het Planbureau in 1951 kunnen we ook zien als het begin van overheidsplanning op gebied van ontwikkeling. Dit sluit dus goed aan bij de periode van interne autonomie, die rond deze tijd ook begint. Voor zover de leerstoel de Ontwikkeling systematisch zal bestuderen gaat het dan over de periode na de Tweede Wereldoorlog, hetgeen aansluit bij de internationale inspanningen op het gebied van ontwikkelingsplanning. De periode daarvoor gaat dan primair over Sociale Verandering.

2. Caribisch Gebied als experimentele samenleving

Nu kan je niet zomaar willekeurig vaststellen dat de Surinaamse ontwikkeling in 1951 of zo begint, want dat is slechts een analytische benadering. Het ontwikkelingsproces is onderdeel van het algemeen proces van Sociale Verandering en om het goed te begrijpen dienen we de periode daarvoor niet zomaar buiten beschouwing te laten. Ik was daarom begonnen te stellen dat het interessant zou zijn indien wij inzicht zouden verwerven in de totstandkoming van een samenleving. Het was Aristoteles die aangaf dat “hij die de dingen vanaf het begin ziet groeien er de beste kijk op heeft”² en daar moeten we ons voordeel mee doen. Nu is dat een moeilijke opdracht voor de meeste samenlevingen waar mensen al duizenden jaren bij elkaar zijn bijv. India, China, Griekenland. Het Caribisch gebied en m.n. het Engels, Frans en Nederlandssprekend deel, is echter uniek in dit opzicht omdat de meeste samenlevingen hier, althans het koloniale deel dat in de meeste gevallen het dominante deel is geworden, niet zo oud zijn d.w.z. tussen de 350 en 400 jaar oftewel nog geen 13 generaties. Daarnaast zijn er redelijk wat documenten aanwezig om de geschiedenis te traceren tot het prille begin. Wij kunnen de Caribische samenleving dus als een experimentele samenleving zien.

In mijn dissertatieonderzoek heb ik de plantagesamenleving in het Anglo-Saxisch Caribisch gebied –in navolging van het advies van Aristoteles- vanaf het begin geanalyseerd (Schalkwijk 1994a). Daarbij ben ik tot een aantal zeer opvallende ontdekkingen gekomen, die weer van belang zijn voor de ontwikkeling van dit gebied. Op basis hiervan kan de Caribische staatsformatie gezien worden als een spiegelbeeld van de Europese staatsformatie, zoals die is geschetst door Charles Tilly (1992). Ten eerste zijn de Caribische territoria in vrij korte tijd gekoloniseerd m.n. tussen 1620 en 1660, terwijl dat proces veel langer duurde in Europa. Ten tweede zegt Tilly dat er eerst oorlog was tussen allerlei stammen en groepen, waarbij staten een bijproduct waren van die oorlogen en veroveringen. In het Caribisch gebied ging het wat vreedzamer toe en de kolonie Barbados is gesticht op een onbewoond eiland, waar dus geen strijd met Indianen of andere kolonisten gevoerd moest worden. De kolonisatie van Suriname in 1651 door Willoughby werd vooraf gegaan door onderhandelingen met de lokale bevolking. Daarbij werd de plantagekolonie bewust als een economisch project gesticht d.w.z. om winst te maken. Suriname werd in 1651 gekoloniseerd en kort daarna waren er al suikerplantages. Vaak was er tussen de Caribische kolonies en kolonisten zelfs vrede wanneer er in Europa oorlog tussen de moederlanden was bijv. St. Christopher was Engels en Spaans en St. Maarten Nederlands en Frans. Ten vierde zien we in Europa dat de Economie ondergeschikt is aan de Staat, terwijl in het Caribisch gebied de Economie juist domineerde over de Staat. In Europa zien we tenslotte een vrij sterke burgersamenleving (Civil Society) o.l.v. de kerk, die soms zelfs machtiger was dan de Staat. In het Caribisch gebied was er een zwakke burgersamenleving en had de kerk weinig in te brengen.

Caribbean State as a mirror image of the European State

✦ EUROPE (Tilly 1990)	✦ CARIBBEAN (Schalkwijk 1994)
✦ Slow process	✦ Rapid process (1620-1660)
✦ First war	✦ First peace
✦ Then State as a by-product	✦ Then Economy as an external project (plantations)
✦ Economy served the State	✦ State as a by-product, but dominated by planters
✦ Strong Civil Society (notably the Church) often dominated the State.	✦ Weak Civil Society limited to elite before Emancipation. State dominated the Church.

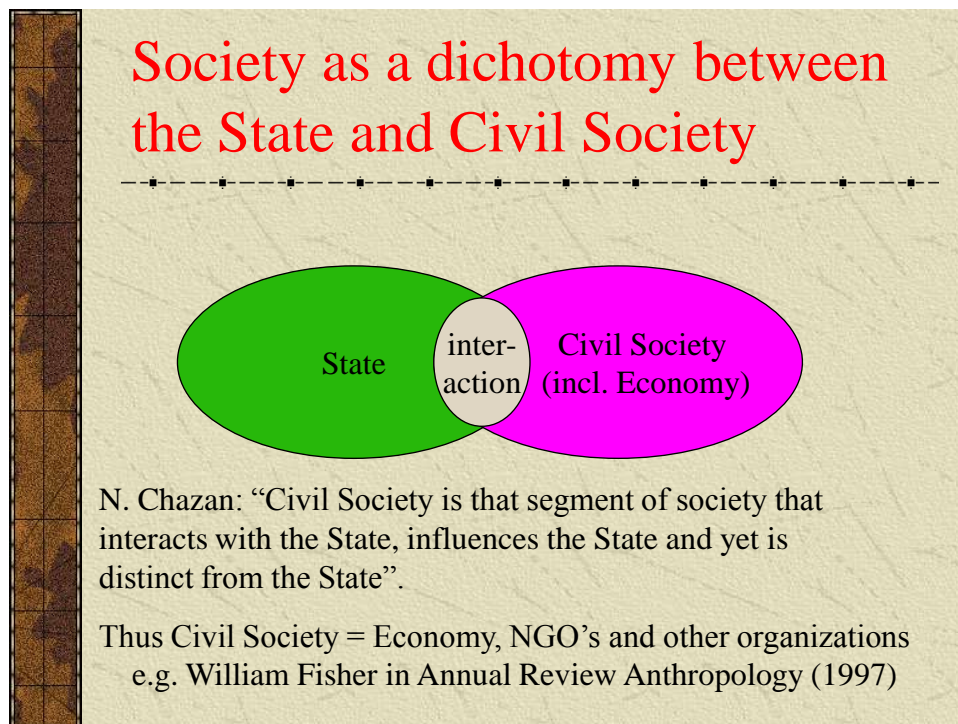
Figuur 1: Verschil in staatsvorming Europa en Caribisch gebied

Wat betekent zo een ontdekking m.b.t. het ontstaan van de Staat, Civil Society en de Economie in een samenleving? De belangrijkste betekenis is dat er blijkbaar verschillende modellen van de ontwikkeling van een samenleving bestaan. Er zijn dus meerdere wegen die naar Rome leiden en als men zich daar van bewust is, dient men erg terughoudend te zijn met de maakbaarheid van een samenleving, hetgeen bij het ontwikkelingsbeleid nog eens voorkomt. Het betekent ook dat functies die een Staat in de ene samenleving vervult ook niet altijd dezelfde zijn in een andere samenleving. Het gewicht en inhoud van elke functie kan verschillen en ook daar moeten we dus voorzichtig mee zijn. Na de emancipatie zien we dat de Staat in Suriname meer taken erbij kreeg en in dat opzicht sterker werd. Ik heb geen tijd om hier diep op in te gaan, maar het is bijvoorbeeld opvallend dat de politie in de Caribische landen pas rond de emancipatie een echt machtsinstrument is geworden. Er was blijkbaar een andere manier van handhaving van wet en recht nodig, omdat de milite en het leger -die tot dan waren ingezet- daar niet goed voor geëquipeerd waren. Er was nu een organisatie nodig die beter met vrije burgers kon omgaan en zelf de wetten moest kennen. Het zijn deze lokale inzichten in de eigen processen die nodig zijn voor het vinden van de juiste oplossingen voor onze problemen. Zonder eigen onderzoek volgen we anders de literatuur van andere landen, die gebaseerd is op onderzoek binnen een andere context.

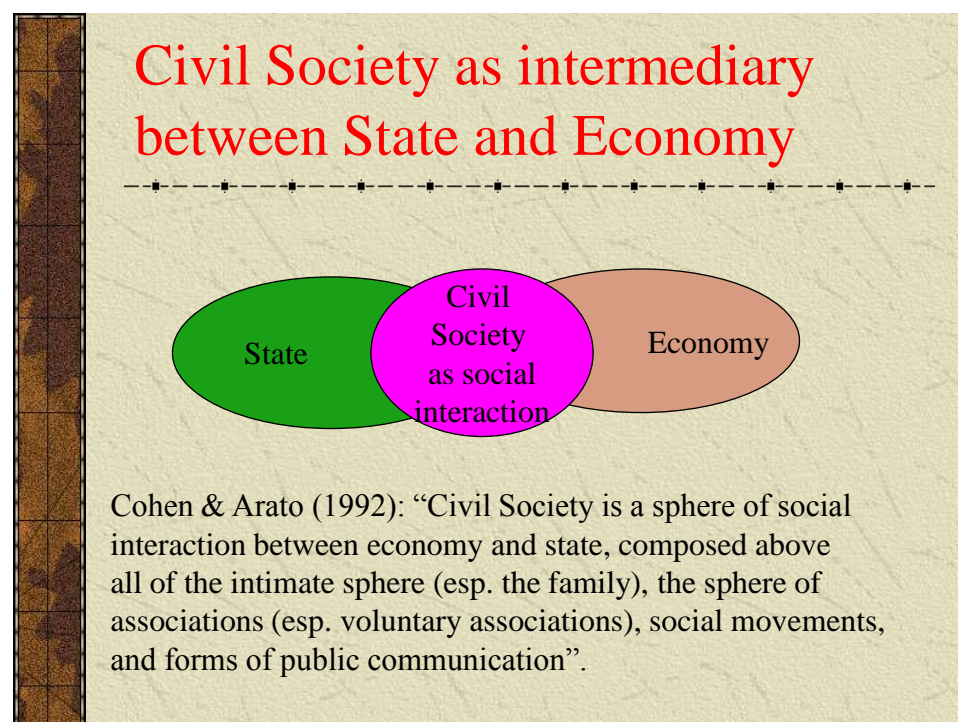
3.De drie Sferen in de Samenleving: Economie, Staat en Burgersamenleving

Laat mij in het kielzog van het voorgaande meteen nog een belangrijke constatering doen, omdat dit bij de behandeling van het ontwikkelingsthema veel verwarring veroorzaakt. Wij zien in veel van de literatuur dat een samenleving opgedeeld wordt in twee delen nl. de Staat aan de ene kant en de Civil Society of de Non-State actors aan de andere kant (vgl. de Cotonou overeenkomst tussen ACP en EU landen). Dit is een indeling die niet strookt met de realiteit van veel ontwikkelingslanden en ook voor beleid niet erg doelmatig is. In deze

benadering wordt de Economie (incl. bedrijven) namelijk als onderdeel gezien van de Burgersamenleving waartoe ook allerlei andere organisaties (zoals religieuze organisaties, sportclubs, vakbonden, vrouwenorganisaties, etc.) horen.

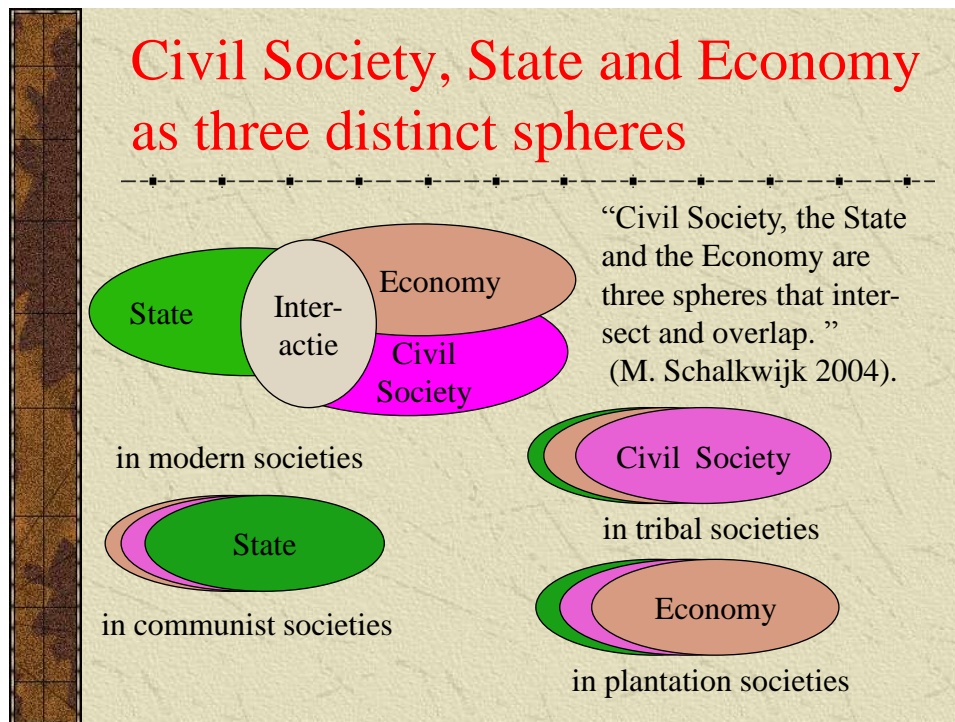

Figuur 2: Staat en Civil Society als dichotomie

Figuur 3: Civil Society als interactiegebied van Staat en Economie

Anderen zien de Civil Society als een soort brug tussen de Staat en de Economie, maar ook dat lijkt niet de juiste weergave van wat er in een samenleving gebeurt. Mijn onderzoek heeft heel duidelijk uitgewezen dat de Economie niet verward moet worden met de Civil Society, maar een aparte sfeer in de samenleving is (Schalkwijk 1994, 1997, 2004). De plantages waren geen onderdeel van de Burgersamenleving, maar een wezenlijk deel van het repressief systeem van de koloniale samenleving. Planters waren tegelijk leden van de militia en zelfs rechters. Net zo zijn multinationale bedrijven zoals Alcoa en Billiton binnen de Surinaamse context echt geen onderdeel van de Civil Society.

Figuur 4: Staat, Economie en Civil Society als aparte sferen in een samenleving

Er zijn veel misvattingen over de Civil Society en de daarbinnen opererende NGO's, alsook over het belang van mensenrechten. Het is goed om binnen dit historisch perspectief daarom iets meer te zeggen over de Burgersamenleving in Suriname. De Burgersamenleving kan je definiëren uit alle activiteiten die dus niet tot de Staat of de Economie behoren. Dat geheel noem ik het Niet Commerciële Particuliere Initiatief (NCPI) en daar zitten dus allerlei activiteiten van mensen in, die behoren tot het sociaal-maatschappelijk leven, cultuur, religie, de pers, mensenrechten, etc. Om van een echte Burgersamenleving te kunnen spreken moeten mensen vrij zijn om te kunnen interacteren en allerlei verbanden aan te gaan. Wanneer verbanden zich structureren krijg je instituties en organisaties en om de Burgersamenleving goed te bestuderen zoek je naar dit soort organisaties. Ik heb dat in mijn eigen onderzoek gedaan en spreek dan van Niet Commerciële Particuliere Organisaties (NCPO's).

Als je de samenleving bestudeert dan zijn vrijheid en mensenrechten wellicht de belangrijkste elementen voor het bestaan van een vitale burgersamenleving. Het zijn tevens de elementen die de belangrijkste drang zijn voor het ontstaan van een burgersamenleving. Als je naar het voorkomen van NCPO's kijkt dan is er een zeer groot verschil tussen de Burgersamenleving

vóór de Emancipatie en daarna. Daarom is 1 juli 1863 vanuit maatschappelijk en menselijk oogpunt bekeken tot nu toe het belangrijkste omslagpunt in onze geschiedenis.

Binnen onze geschiedenis was de economie en m.n. dus de plantage een repressief systeem waar de burgersamenleving weinig van kon verwachten. Binnen elke plantage vormden slaven als het ware wel een soort dorpsgemeenschap, waarbinnen zij met elkaar interacteerden, maar het was een gesloten systeem met weinig dwarsverbanden naar andere gemeenschappen. Van de Staat hadden de slaven ook weinig te verwachten, want de Staat was niet onafhankelijk, maar hanteerde dwangmiddelen om de economie te beschermen. De Staat loste in die tijd geen sociale problemen op, maar was via haar dwangapparaat veelal zelf oorzaak van grote sociale ellende. De elite en de vrije lieden hadden meer mogelijkheden om te communiceren en te interacteren en de eerste NCPO's waren dan ook primair elite clubs. De vraag was waar de ruimte vandaan moest komen voor de Burgersamenleving om zich uit te breiden? De afschaffing van de slavernij gaven die ruimte, maar daarvòòr zien we toch al een uitbreiding van de Burgersamenleving. Dat gebeurde door een groeiend aantal vrije lieden die vrijgekocht werden (manumissie), maar deze hadden vaak niet de middelen om tegen de Staat en Economie op te komen. De kerk was wel sterker en werd het belangrijkste instrument dat ruimte schiep voor mensenrechten en mobiliteit voor de vrije burgers. Met name de Evangelische Broeder Gemeente en later de Rooms Katholieke kerk moeten hierbij genoemd worden. De Hervormde kerk en Lutherse kerk waren de elitekerken, maar de EBG en RK waren volkskerken, die langzaam ruimte veroverden op de Staat en de Economie. Er is geen tijd om daar te diep op in te gaan (zie Schalkwijk 1994 en 1997), maar de mobiliteit van de Creolen wordt voor het eerst zichtbaar via posities in de kerk en in het Christelijk onderwijs. Vandaaruit ontstaan weer belangrijke onderwijzersverenigingen die de samenleving probeerden aan te sturen en druk op het ambtelijk systeem en de Staat uit te oefenen. Na de emancipatie wordt het allemaal wat makkelijker, maar het ging zeker niet vanzelf, want de koloniale samenleving had haar etnische voorkeuren. De toegang tot de Staat en zelfs de Economie werd primair door een sterker wordende Burgersamenleving met haar organisaties bewerkstelligd. Dat patroon gold niet alleen voor de Creolen, maar later ook voor de Hindoestanen en anderen.

Tabel 1: Aantal Niet Commerciële Particuliere Organisaties in Suriname 1795-2008

Jaar	Aantal NCPO's	Aantal burgers per NCPO
Suriname 1795	10	6250
Suriname 1830	17	3618
Suriname 1860	28	1924
Suriname 1890	46	1217
Suriname 1920	88	1082
Nickerie 1999	230	147
Coronie 2000	69	43
Saramacca 2004	155	90
Schatting Suriname 2008	ca. 5000	ca. 100

Bron: Schalkwijk 1994, Nikos 1999, 2000, 2004

Als we kijken naar de ontwikkeling van de burgersamenleving –en dat meten aan de hand van het aantal NCPO's- dan zien we het volgende patroon voor verschillende jaren. Als we een schatting voor heel Suriname zouden moeten maken dan zullen er zo een 5000 NCPO's zijn. Dat betekent dat onze bevolking toch behoorlijk wat organisaties heeft opgericht of in andere woorden het maatschappelijk middenveld is behoorlijk georganiseerd.

Qua rechtspersoon nemen de NCPO's vormen aan van kerkgenootschappen, verenigingen, coöperaties en stichtingen. Daarnaast zijn er natuurlijk ook vele informele clubs.

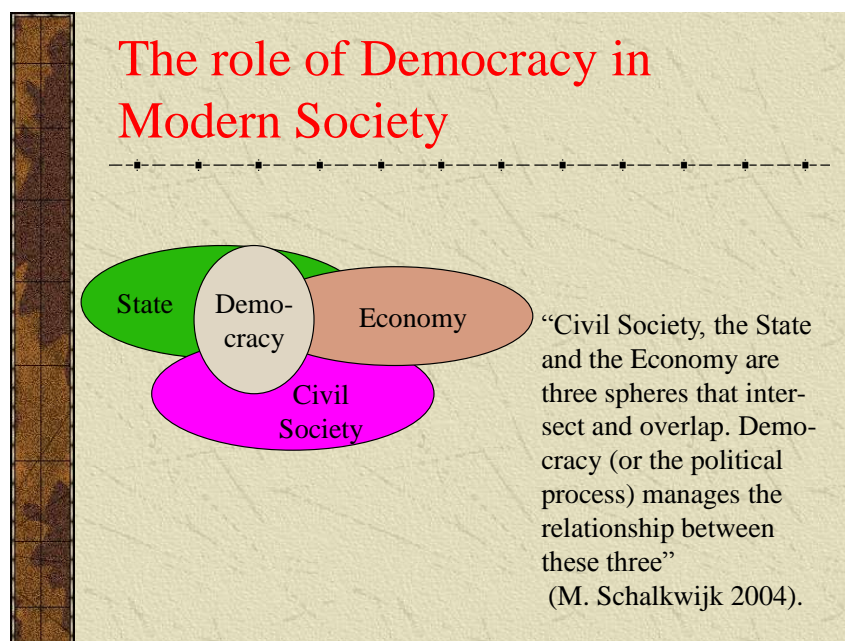
Qua sector zien we dat de NCPO's activiteiten ontplooiën op het politiek-bestuurlijke vlak (bijv. als politieke partij), op sociaal-economisch terrein (bijv. pensioenfondsen, beheersstichtingen, vakbonden), op sociaal maatschappelijk terrein (bijv. in de jeugdzorg, opbouwwerk), in de educatieve sector (bijv. onderwijsstichtingen, maar ook sportclubs), en in de religieuze sector (bijv. de meeste kerken, tempels en moskeeën zijn georganiseerd als verenigingen van gelovigen of als stichtingen). Tegenwoordig heeft men het vaak over de NGO's, maar daar bedoelt men dan meestal organisaties mee die actief zijn met ontwikkelingsprojecten. Dat is maar een fractie –wellicht nog geen 1%- van het totale maatschappelijke middenveld en daarom dekt het begrip NCPO een veel breder deel van de Civil Society. De NCPO's zijn ook slechts een deel van de Civil Society, want er zijn ook nog andere instituties zoals het gezin, tribale stammen, de pers, etc.

Nu de drie sferen van de samenleving hopelijk beter in beeld zijn gekomen wil ik nog een belangrijke issue naar voren brengen, welke betrekking heeft op de onderlinge verhouding van deze drie sferen. De vraag is natuurlijk hoe de sferen zich tot elkaar verhouden en m.n. hoe ze bij elkaar worden gehouden. Er is al aangegeven dat alle drie sferen liefst niet op elkaar gestapeld moeten zijn, want dan voelen burgers zich niet helemaal gelukkig. Maar aan de andere kant blijft er weinig van de samenleving over als alle sferen totaal los van elkaar staan. Er moet dus overlap zijn en ergens moet een coördinerend mechanisme zijn.

Het is vaak de rol van elites die aan de top van een samenleving zitten, en met elkaar zorgen dat de sferen bij elkaar gehouden worden. Soms coördineert de economische elite het geheel, soms de Staatselite (bijv. de hoogste militairen), en soms een elite uit de Civil Society (bijv. vakbondsleiders). Die elites worden dan de machthebbers. In Suriname waren het lange tijd de planters die de coördinatie in handen hadden, daarna lange tijd de koloniale overheid, vervolgens multinationale bedrijven en handelaren, etc. Het probleem is dat zo een constructie meestal onder spanning komt, omdat er een rivaliserende groep kan ontstaan, die de macht betwist en dan ontstaan er conflicten, die kunnen uitgroeien tot coups, burgeroorlogen, terrorisme, etc. Er zijn helaas genoeg landen in de wereld waar samenlevingen onder enorme spanning staan. Zulke conflicten kosten enorm veel energie en geld en gaat veelal ten koste van de ontwikkeling. Als u denkt aan landen als Kongo, Somalië, Pakistan, Irak, Afghanistan, dan ziet u de enorme prijs die men daar betaalt omdat er geen goede of geaccepteerde ordening van de samenleving is. Ook in Suriname hebben we de prijs betaald, waarbij we kunnen verwijzen naar de militaire coups van 1980 en 1990 en de Binnenlandse Oorlog.

Een beproefd ordeningsprincipe vormt de democratie, waarbij er spelregels zijn waarbij men via verkiezingen aan de macht kan komen en de samenleving mag leiden. In feite zijn het NCPO's (in dit geval politieke partijen) die in de burgersamenleving opereren, maar via verkiezingen –door de burgers- de topposities in het Staatsapparaat bekleden. Men verwacht vaak echter Democratie (in de volksmond “politiek” genoemd) met de Staat. De Staat oftewel

de Overheid is een apparaat dat diensten moet verlenen aan de burgers en die diensten mogen absoluut niet afhankelijk zijn van de etnische groep of politieke partij van de burger die diensten moet ontvangen. De overheid moet behoorlijke diensten verlenen en een neutraal instituut zijn en geen belangen- of partij apparaat, want anders verliest het zijn legitimiteit en als dat gebeurd heeft de burger dus geen enkel respect voor de ambtenaren. Democratie heeft te maken met vertegenwoordiging van de bevolking, waarbij degenen die gewonnen hebben niet meer hun eigen groep moeten vertegenwoordigen, maar de hele bevolking oftewel het algemeen belang. Degenen die het volk vertegenwoordigen moeten in staat zijn om verschillende belangen tegen elkaar af te wegen en dusdanige keuzen te maken dat de samenleving er beter van wordt. Als burgers zich niet goed vertegenwoordigd voelen, dan verliezen ze interesse in de politiek of gaan ze op andere manieren hun stem laten horen. Het is dus van groot belang dat de democratie naar behoren werkt.

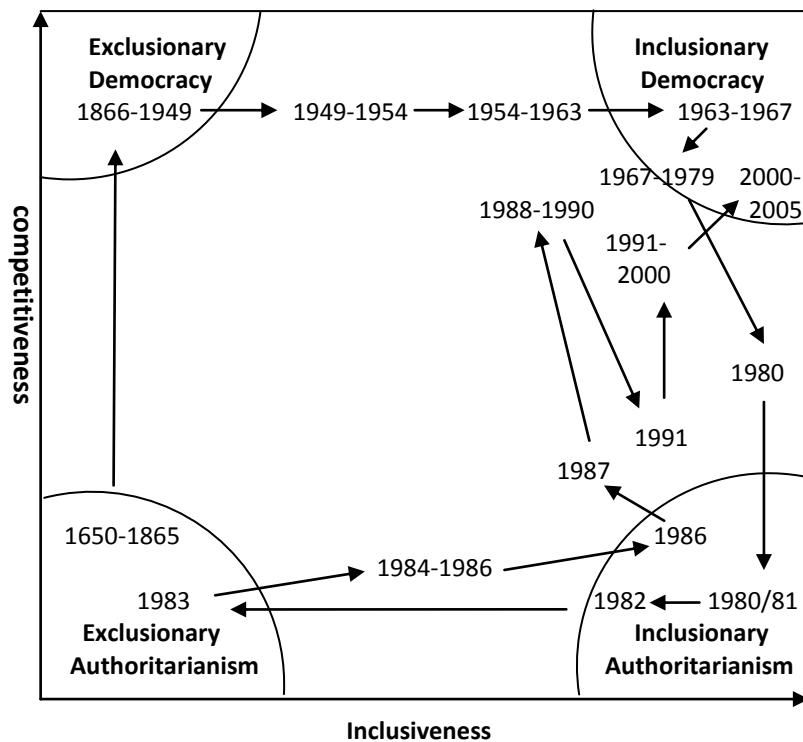

Figuur 5: De democratie binnen de relaties tussen Staat, Economie en Civil Society

Wat Suriname betreft heb ik een politiek model ontwikkeld, door koppeling van de theorieën van Robert Dahl en Karin Remmer en toepassing daarvan op Suriname (zie figuur 6, Schalkwijk 2006). Links onder heb je een puur autoritair regime en rechts boven een democratische ordening. U ziet dat wij in onze geschiedenis allerlei politieke paden hebben afgelegd, waarvan circa 50 jaar oftewel nog geen 13% als democratisch land (globaal links boven) en 60% als autoritair regime en 27% in verschillende overgangsfasen.

Na dit alles gezegd te hebben hoop ik dat u begrijpt dat er verwarring ontstaat wanneer we onze begrippenkaders niet helder hebben. Maar die begrippenkaders kunnen we niet ontwikkelen zonder eigen onderzoek, omdat we anders anderen gaan napraten zonder onze eigen situatie te doorgronden. Het is duidelijk dat dit soort onderzoek van belang is voor de studie van een samenleving en m.n. ook wanneer we beleid willen gaan maken d.w.z. wanneer we iets willen gaan aansturen in een samenleving. Vandaar dat binnen deze leerstoel een onderzoekslijn is opgenomen: ***De ontwikkeling van de Civil Society in relatie tot de economie en de staat.*** Deze onderzoekslijn omvat historische aspecten van de ontwikkeling

van de verschillende sferen (Civil Society, Staat en Economie) in de samenleving en is relevant voor fundamenteel onderzoek en theorievorming. Er zijn echter ook meer contemporaine aspecten m.n. de meer actuele bestudering van de vormgeving van elk der sferen en met name hun onderlinge interactie. Hierbij kan gedacht worden aan de rol van de burgersamenleving in relatie tot het stimuleren van ondernemerschap, de interactie binnen bipartite en tripartite organisaties (bijv. de SER), de samenstelling van de Civil Society bijv. de rol van NGO's, het vraagstuk van de participatie van burgers, het vraagstuk van de democratie en ontwikkeling, het vraagstuk van vrijheid in relatie tot staatsinmenging, etc.

Figuur 6: De Surinaamse politieke ontwikkeling 1650-2005

Er is hiernaast nog een tweede onderzoekslijn die ik noem: *Emancipatie en integratieprocessen*. Ontwikkeling vindt plaats binnen een context waarin verschillende etnische, culturele, en religieuze groepen met elkaar samenleven. De vormgeving hiervan en het succes en falen is op zich een belangrijke aspect van ontwikkeling en sociale verandering dat steeds bestudeerd moet worden. Waarom slaagt de ene groep er wel in vooruitgang te boeken en de andere niet, of waarom is er een verschil in de tijd en in het proces? In Suriname zijn er steeds nieuwe bevolkingsgroepen bijgekomen in de samenleving, maar het proces van inpassing dan wel uitsluiting is nauwelijks beschreven.

Wij hebben een reuze interessante samenleving met alle ingrediënten van de hele wereld en dat trekt de aandacht, tenminste zolang het redelijk goed gaat. De vraag is of wij zelf onze samenleving wel voldoende begrijpen. Ik heb de Surinaamse samenleving een matrix samenleving genoemd, omdat wanneer je Peleloetepoe in het Zuiden bestudeert je iets weet van Trio's en hun omstandigheden. Maar als je de volgende dag naar Coronie gaat dan helpt dat je niet echt om de situatie daar te begrijpen. Al die facetten zijn belangrijk en om zicht te

krijgen op ontwikkeling in elk gebied is geen eenvoudige zaak. Wat in de Corantijnpolder werkt hoeft nog niet te werken in Tamanredjo of Albina. Veel ontwikkeling komt niet goed van de grond omdat we te weinig inzicht in dit soort verschillen hebben.

Maar laat mij nu overstappen van de historische Sociale Veranderingsprocessen naar de Ontwikkelingsprocessen, ofschoon ik al redelijk wat impliciet heb aangegeven.

4. Ontwikkelingsplanning in Suriname

Het ging economisch gezien niet goed met Suriname in de 19^e en begin 20^e eeuw. De economie was historisch gezien altijd op de landbouw gericht, maar met de export van landbouwproducten ging het slecht. Er werd regelmatig aan de bel getrokken en in 1911, 1919 en 1945 brachten verschillende commissies rapporten uit. Die rapporten bevestigden de stagnatie in de economie, maar gaven ook aan dat er niets door de koloniale overheid werd gedaan om de economie op gang te brengen. Men adviseerde om de productietechnieken in de suikerindustrie te moderniseren, de citrusteelt uit te breiden, de kokos cultuur te verbeteren, mechanische landbouw te introduceren, industrieën op te zetten, wegen aan te leggen voor de auto's, een mijnbouwafdeling in het leven te roepen, vakscholing aan te pakken, en andere potenties te onderzoeken. Maar vervolgens bleef de situatie zoals het was. Van Traa die de economische situatie tussen 1900 en 1940 in ogenschouw had genomen kwam dan ook tot de conclusie dat de economische structuur niet verbeterd was. Adhin (1961) noemt dit het probleem van de *Laissez Faire* attitude in het Nederlands beleid in Suriname. Men verwachtte te veel van het particulier initiatief, terwijl duidelijk was dat de economie stagneerde en er niet zelf beweging in kwam. Er was natuurlijk wel een bauxietindustrie van de grond gekomen, maar dat was juist helemaal vanuit het particulier initiatief gebeurd.

De Tweede Wereldoorlog is voor Suriname een belangrijke periode geweest. In politiek opzicht was er veel meer vrijheid, omdat Nederland bezet was door Duitsland en de regering in ballingschap weinig aandacht had voor de kolonie. Er was dus veel meer lokaal bestuur en lokale besluitvorming. Daarbij kwam dat de oorlogseconomie voor Suriname groei met zich meebracht m.n. vanwege de behoefte van de oorlogsindustrie aan aluminium voor de vliegtuigbouw. In dit opzicht werd Suriname als grote leverancier strategisch belangrijk, hetgeen bescherming door Amerikaanse soldaten noodzakelijk maakte. De aanwezigheid van de Amerikanen betekende meer inkomsten voor de lokale economie.

5. Welvaartsfonds 1948-1954

De aanpak van het Marshall Plan in Europa had ook voordelen voor Suriname, al was het maar dat de Nederlandse *laissez faire* houding t.a.v. de economie doorbroken werd. Na de Tweede Wereldoorlog werd het Welvaartsfonds ingesteld dat door Nederland betaald werd. Dit was meer een lijst van projecten, en nog geen coherent plan. Aangezien er nog geen Planbureau was, werd de gouverneur, bijgestaan door een Raad van Advies, met het beheer van het Fonds belast. Het fonds was bedoeld voor “de ontwikkeling der economische welvaartsbronnen en de verbetering der sociale omstandigheden in Suriname”. Er werden een aantal belangrijke projecten gefinancierd op het gebied van infrastructuur (luchtkartering) en onderzoek, maar ook industriële projecten en landbouwontwikkeling (Wageningen, Prins

Bernardpolder en Groot Henar polder), plus in de sociale sector (gezondheidszorg, bouw 700 woningen te Zorg en Hoop en 56 te Beekhuizen, bouw Jeugdcentrum) en het houden van de volkstelling in 1950. Er werden in deze periode een paar organisaties opgericht die nog lang van invloed zouden zijn: Stichting Machinale Landbouw, St. Surinaamse Volkscredietbank, St. Volkshuisvesting, St. Experimentele Landbouwbedrijven, en St. Planbureau.³

Voor het Welvaartsfonds werd Nf 40 miljoen uitgetrokken. Dat was toen Sf 28 miljoen waard, maar vanwege tussentijdse devaluatie van de Nederlandse gulden werd het Sf 20 miljoen, waardoor niet alle projecten konden worden uitgevoerd.

6. Tien Jaren Plan 1954-1966

Het Welvaartsfonds had dus een flinke impuls gegeven aan de stagnerende economie en besluiteloze overheid. Dit zou gevolgd worden door een grotere impuls via het Tien Jaren Plan (TJP) dat op professionele wijze werd voorbereid o.m. via verzameling van data van de census 1950. Het werk werd opgedragen aan het kersverse Planbureau o.l.v. de socioloog Dr. Rudolf van Lier. Opmerkelijk was de formulering van de toenmalige doelstelling van het TJP:

Het doel van het TJP is niet in de eerste plaats het bereiken van een maximaal nationaal inkomen in geld gemeten, of het kweken van een zo groot mogelijk exportoverschot, als veeleer het zodanig wijzigen der bestaande economische en socio-culturele structuur, dat daardoor ontwikkelingsmogelijkheden van een duurzaam karakter worden geschapen. (gecteerd in Sedney 1955:91)

Er zijn diverse versies van dit TJP geweest, waarbij er in eerste instantie gepland werd vanuit een beschikbaar bedrag (Sf 100 miljoen) en in tweede instantie vanuit wat er nodig was voor "een gezonde economische ontwikkeling van Suriname minimaal vereiste voorzieningen". Sedney geeft aan dat de eerste planningsmethode tot een plan leidde met een "onvolkomen en onevenwichtig karakter", terwijl de gewijzigde aanpak dus een beter gebalanceerd plan opleverde (1955:84). Sedney kwalificeerde het TJP als "een eerste stap op weg naar een volledige werkgelegenheidspolitiek in Suriname en het creëren van het daarvoor benodigde institutionele kader" (1955:90).

Ondertussen had men een eerdere versie aangeboden aan een team van de Wereldbank voor advies. De missie van de Wereldbank vond de doelstellingen haalbaar en dacht dat een programma van Sf 100 miljoen "should be able to achieve Surinam's basic development objectives." Voor het TJP werd in 1954 zo een Sf 128 miljoen gereserveerd, waarvan Suriname een derde zelf moest opbrengen en Nederland tweederde deel betaalde, waarvan een derde deel een lening betrof.

Het advies van de Wereldbank missie is op zich interessant, omdat het een blik werpt op de economische situatie net na de Tweede Wereldoorlog. De missie zag een flinke toename van de bauxietinkomsten, een substantiële verbetering van de overheidsinkomsten en van de betalingsbalans t.g.v. dezelfde bauxiet. Er was een groeiende inflow van investeringskapitaal m.n. door het Welvaartsfonds, maar ook door privé investeringen, en een toename van deskundigen m.n. van Nederlandse technici die door de onafhankelijkheid van Indonesië naar Suriname waren uitgeweken. De Wereldbank schatte dat het inkomen per hoofd van de bevolking tussen 1938 en 1950 met 40% was gestegen. Het per capita inkomen in 1950 bedroeg Sf 500 oftewel US\$ 265, terwijl het loon- en consumptieniveau in vergelijking met de

meeste ontwikkelingslanden hoog was. Maar men waarschuwde dat dit vooral het gevolg was van ontwikkelingshulp en niet van eigen productie en besparingen en dat moest dus verbeteren. De Wereldbank was echter vrij positief over Suriname's economische toekomst m.n. vanwege de plannen voor de Afobakka stuwdam en aluminiumsmelterij. Zij stelde *“that examination of the feasibility of the Brokopondo project should be pushed forward vigorously”*.

Het Tienjarenplan is een grote ontwikkelingsstap geweest voor Suriname. Adhin (1961) noemt het *“an exciting adventure”* en vond het een weldoordacht plan, gebaseerd op diepgaande analyses. De opstellers wilden een echt welvaartsplan maken. Hij geeft aan dat het plan aan de hand van een aantal duidelijke economische, sociaal-culturele, en andere criteria was opgesteld, welke ook gebruikt werden om individuele projecten te selecteren. Ook zouden eerst de direct productieve projecten uitgevoerd worden om zodoende een inkomensstroom te garanderen en inflatie tegen te gaan.

a. Economische criteria

- arbeid: geen arbeidsintensieve projecten plus training tijdens de arbeid.
- begroting: de overheid moest de financiële consequenties van het plan kunnen dragen.
- betalingsbalans: gestreefd werd naar een export surplus.
- inkomen: het nationaal inkomen moest vooruit gaan.

b. Sociaal-culturele criteria

- betere inkomensverdeling tussen stad en platteland via versterken rurale centra.
- onderwijs: het opleidingsniveau van de bevolking moest vooruit gaan.
- solidariteit: via recreatiecentra moest de heterogene bevolking meer gaan interacteren.
- hygiëne: via betere gezondheidszorg en sanitaire voorzieningen moest de gezondheid bevorderd worden.

c. Overige criteria

- communicatie: betere transportfaciliteiten zouden bijdragen aan meer productie.
- onderzoek: er zou altijd onderzoek nodig blijven op gebied van landbouw, mijnbouw, industrie, en sociaal-cultureel.
- administratie: het bestuur van de overheid moest gereorganiseerd worden om de projecten uit te kunnen voeren.
- wetgeving: dit was nodig om te zorgen dat het plan makkelijk uitgevoerd kon worden.

Het TJP was dus niet primair gericht op economische groei, zoals de literatuur van die tijd zou doen vermoeden, maar had een bredere visie: 38% was bedoeld voor direct productieve projecten, 34% voor infrastructuur en 28% voor sociale en andere projecten (Adhin 1961:124). Later werd nog Sf 80 miljoen aan het TJP toegevoegd via het zgn. Aanvullend Opbouwplan. Hiernaast werden buiten het TJP ook nog de Brokopondo investeringen gedaan, waartoe in 1958 een overeenkomst met de SURALCO (=ALCOA) werd gesloten. Dit betrof een forse kapitaalsinvestering (door ALCOA begroot op Sf 196 miljoen plus een bijdrage van Suriname van Sf 17 miljoen). Ook werd separaat het Wageningen project ontwikkeld met particuliere Nederlandse fondsen, die door de Nederlandse staat gegarandeerd werden (kosten Sf 30 miljoen).

Uiteindelijk werd Sf 169 miljoen aan projecten binnen het TJP omgezet. De Encyclopedie van Suriname stelt echter dat de uitvoering van het TJP *“weinig planmatig verliep en ook*

onvoldoende evenwichtig” De inkomsten uit de productieve projecten bleef daarom beneden verwachting. Volgens het Planbureau heeft het TJP

“de economie van Suriname niet die grote stoot gegeven om een zichzelf genererende groei te doen ontstaan. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door het feit dat er nog vrijwel geen infrastructuur bestond.” (1971:45)

Toch heeft het TJP en het Aanvullend Opbouwplan een aantal belangrijke en duurzame projecten opgeleverd zoals de Oost-West verbinding, airstrips in het binnenland, vliegveld Zorg en Hoop, vele polders (o.m. Nannipolder, Groot Henarpolder, Bacovenpolder, rijst en Kokospolder Coronie, Jarikaba, Tout Lui Faut), 180 km. bosontsluitingswegen, melkcentrale, industrieterreinen, kokosoliefabriek, Torarica, METS, Nationale Ontwikkelings Bank, Havens, Centrale Markt, Diakonessenziekenhuis, vele scholen en internaten, Santo Boma gevangenis, etc.

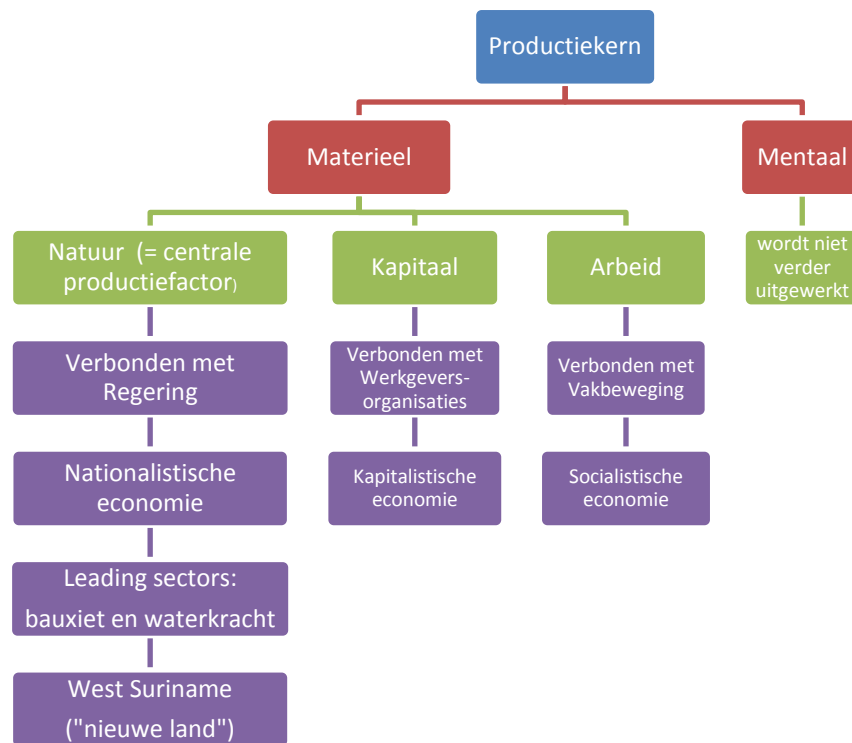
7. Het 1^e en 2^e Vijf Jaren Plan 1967-1975

Inmiddels was Dr. Ir. Frank Essed na een succesvolle studie en promotie in 1957 naar Suriname teruggekeerd. Hij werd in 1958 minister van het nieuwe Ministerie van Opbouw (namens de NPS). Hij legde het accent op Natuurlijke Hulpbronnen en Planning. In 1963 werd hij directeur van het Planbureau en in 1969 weer Minister van Opbouw (namens de PNP). In deze beide hoedanigheden –en vanwege zijn enorme werklust en ontwikkelingsvisie- werd hij een centrale figuur in het planningsgebeuren.

Het Nationaal Ontwikkelingsplan (NOP) was het eerste meerjarenplan dat onder Essed’s leiding –en wellicht grotendeels door hem zelf- werd geschreven. Hierin wordt een ontwikkelingsmodel gepresenteerd dat kenmerkend zal blijven voor Essed. Hij legde het accent zwaar op de natuurlijke hulpbronnen (de Natuur), waarin hij het belangrijkste comparatieve voordeel van Suriname zag. Bauxiet was al bekend in Suriname en daar zag hij nog meer mogelijkheden via zgn. *joint ventures* met buitenlandse bedrijven en steeds verdere verwerking van het eindproduct in eigen land. Het ontwikkelen van het waterkrachtpotentieel was daarbij van belang voor het opwekken van voldoende en goedkope energie. Ook dat was in die tijd natuurlijk zeer actueel en goed mogelijk zoals de bouw van de Afobaka dam had laten zien. Essed zag mogelijkheden voor de combinatie van bauxiet en waterkracht in West Suriname, wat hij het *nieuwe land* noemde “waarin het grootste deel der investeringen van de naaste toekomst geconcentreerd zal zijn”. Dat in tegenstelling tot Oost Suriname wat hij het *oude land* noemde.

Het NOP was bedoeld voor de periode 1966-1976, en moest o.m. een jaarlijkse groei realiseren van 7% van het nationaal inkomen. De kosten van het plan waren begroot op Sf 1,5 miljard, waarvan tweederde deel opgebracht zou moeten worden door de particuliere sector. Essed wist dat het prijskaartje niet goedkoop was, maar stelde:

“dat de structuur van het land met zich meebrengt dat een redelijk aanvaardbare ontwikkelingsaanpak nu eenmaal grote investeringen vraagt. Deze blijken evenwel doeltreffender te zijn dan investeringen bij mondjesmaat, die het land slechts in staat stellen het hoofd boven water te houden in een immer durende economische afhankelijke status.” (SPS 1965:xiv)

Figuur 7: Schetsmatige weergave van het ontwikkelingsmodel van Frank Essed⁴

De Nederlandse regering was kennelijk niet zo onder de indruk van de Surinaamse plannen, of wilde liever mondjesmaat investeren. Er werd slechts een deelfinanciering verstrekt voor projecten die konden bijdragen aan de economische groei, terwijl er ook werd gelet op de regionale en sectorale spreiding. Dit werd het 1^e Vijfjarenplan, waarvoor een bedrag van Sf 125 miljoen beschikbaar kwam (deels schenking en deels lening). Voor het 2^e VJP stelde Nederland Sf 220 miljoen (Nf 400 miljoen) beschikbaar plus het restant van het 1^e VJP. Hiervan werd Sf 90 miljoen gereserveerd voor de ontwikkeling van West Suriname. Het algemeen doel van het VJP was “*de realisering van een optimale combinatie van productie, werkgelegenheid en welvaartsspreiding*”.⁵

8. Meerjaren Ontwikkelings Programma 1976-1982

Met de onafhankelijkheid ontstond het tijdperk van de MOP's. Het eerste Meerjarenplan was bedoeld voor een periode van 10 tot 15 jaar, maar werd door de militaire coup van 1980 *de facto* ingekort. Officieel werd het nieuwe ontwikkelingsbeleid gebaseerd op het “Programma voor de sociaal-economische ontwikkeling van Suriname” (PSEO) van de Surinaams-Nederlandse commissie van deskundigen (1975).

Het PSEO schetste het volgende beeld van de situatie vlak voor de onafhankelijkheid:

In de derde periode (1968-1972) valt het groeitempo van de economische ontwikkeling terug tot een niveau dat zelfs beneden dat van de eerste periode (1953-1963) ligt. Toenemende werkloosheid, geringe productieve werkgelegenheid scheppende investeringen, snel stijgende lonen en prijzen, toenemende inkomensverschillen, massale emigratie (blz. 1-3).

Hieruit blijkt dat de investeringen van het 1^e en 2^e VJP dus weinig duurzaam resultaat hadden. Het PSEO oordeelt over het ontwikkelingsbeleid vanaf de Tweede Wereldoorlog dat “*de nadruk sterk werd gelegd op de economische en technologische aspecten van de ontwikkeling*” (blz. 1-8). In het nieuwe MOP zou het beleid daarom “*in economische zin gericht moeten zijn op zowel de welvaartsontwikkeling d.w.z. het bevorderen van de welvaart en het welzijn van de gehele Surinaamse bevolking, maar evenzeer op het vergroten van haar economische zelfstandigheid.*” (blz. 2-1). Om dit te bereiken waren mobilisatie en participatie van de bevolking vereist. Het PSEO maakte overigens hele kritische en zinvolle analyses en had goede uitgangspunten. Zo werd bijvoorbeeld het bereiken van economische zelfstandigheid omschreven (blz. 2-1,2) wanneer:

- *het land overwegend invloed heeft op de aanwending van zijn productiefactoren (natuur, arbeid en kapitaal) en de beslissingen daarover door het eigen land worden bepaald;*
- *in het exportpakket de eigen productiefactoren overwegen;*
- *het land voor de bevrediging van zijn eerste levensbehoeften (voedsel) en voor de vitale sectoren (bv. energie) voor het grootste deel afhankelijk is van zijn eigen hulpbronnen;*
- *het land voor zijn ontwikkeling in sterke mate afhankelijk is van eigen deskundigen of andere arbeidskrachten, zowel in de particuliere als in de overheidssector;*
- *de binnenlandse besparingen voldoende zijn om in overwegende mate de noodzakelijke investeringen te financieren;*
- *het land zijn ontwikkeling en industrialisatie in voldoende mate kan baseren op eigen grondstoffen;*

De basis voor het MOP 1976-1991 werd gevormd door de ideeën van Essed. Hij zat in de Commissie van Surinaamse en Nederlandse deskundigen, die het voorbereidend werk moest doen. Op zijn initiatief werd er naast het eerdergenoemde rapport nog een Surinaamse bijdrage geleverd onder de titel “*Mobilisatie van het eigene*”. In dit rapport wordt volgens Essed uitgegaan van de groeipooltheorie met duidelijke concentratiegebieden t.w. “*de oude concentratiegebieden van de koloniale periode, de nieuwe concentratiegebieden van de zelfstandigheidsperiode, en de verzorgingsgebieden van het binnenland*”. Dit rapport betrof dus de uitwerking van het MOP 1976-1991 per concentratiegebied en sector met bijbehorende investeringen en tijdspad, en werd later ook het toetsingskader van de CONS. Vanwege de invloed van Essed is het geen wonder dat de kern van het nieuwe MOP bestond uit de West Suriname plannen van bauxiet en waterkracht met daaromheen wat andere activiteiten. Of zoals de Wereldbank het stelde: *Emphasis is still on development of the country's natural resources with foreign participation, but with greater participation by the Government (World Bank 1976:iv)*. Binnen de CONS werd een formule afgesproken voor de verdeling van middelen t.w. 25% infrastructuur, 50% productieve sector en 25% sociaal-educatieve sector. Hiermee werd een vrij evenredige ontwikkeling beoogd.

Essed werd later ook de Surinaamse voorzitter van de Commissie Ontwikkelings-samenwerking Suriname Nederland (CONS), die over de toewijzing van de Nf 3,5 miljard ontwikkelingspot ging. Hij en bleef tot en met 1980 voorzitter.

Het MOP kenmerkte zich door een zeer hoog investeringsniveau, grootschaligheid van projecten, relatief meer aandacht voor infrastructuur en mijnbouw en minder aandacht voor de sociaal-educatieve investeringen, een ruimtelijke indeling (groeipolen) die te weinig rekening hield met de bewoonde gebieden, te grote prioriteit voor West Suriname, en

randvoorwaarden die niet realistisch waren (bijv. een efficiënt overheidsapparaat). Bij de uitvoering werd voorbijgegaan aan de gewijzigde internationale inzichten m.b.t. ontwikkeling en bleef men het *Big Push* model handhaven. Zo een 39% van de investeringen die voorzien waren bleken bestemd voor de groeipool Apoera en nog eens 10% voor de groeipool Tibiti. In beide gebieden woonde op dat moment nog geen 1% van de bevolking, terwijl dus de helft van alle investeringen daar gepland werd. De medefinanciering uit particuliere bronnen was daarbij niet veilig gesteld en ook de productie en afzet van bauxiet was niet gegarandeerd. Uiteindelijk is Sf 275 miljoen uitgegeven aan het West Suriname plan, zonder dat het enig merkbaar resultaat heeft opgeleverd (Centrale Bank 1982:85).

9. Industrialisatie en economisch groeimodel

Essed's model vertoont opvallende gelijkenissen met die van de klassieke economische school. Daarbij gaat men er van uit dat de belangrijkste impulsen voor ontwikkeling van samenlevingen vanuit de economische sector komen. Dat is uiteraard geen vreemde gedachte omdat de organisatie van productie, het aantrekken van investeringen en handel binnen deze sector plaatsvinden. Lange tijd is ontwikkeling synoniem geweest met economische groei. De gedachte dat economische groei de essentie was van ontwikkeling kan historisch getraceerd worden tot de industriële revolutie in Europa (18^e eeuw), omdat de modernisering van de samenleving geassocieerd wordt met deze periode van technologische versnelling. De industriële revolutie bracht de mogelijkheid van massaproductie met zich mee en kostenverlaging van consumptiegoederen die daarmee binnen het bereik van grotere groepen in de samenleving kwamen. De industriële revolutie heeft tegelijkertijd zeer mensonterende toestanden geleid, waar o.m. Karl Marx zijn “Verelendungstheorie” op baseerde. Toch is de industriële revolutie de cruciale doorbraak geweest voor het kapitalistische productiesysteem.⁶ Het is dan ook niet vreemd dat het idee van de industrie als aanzwengelaar van de economie lang is aangehangen, en veel Ontwikkelingslanden kregen industrialisatie dan ook als beleidsrecept voorgeschreven in de jaren vijftig.

Het bekendste recept kwam van Walt Whitman Rostow die een lineair fasenmodel hanteerde, waarbij elk land zich ontwikkelde van een traditionele samenleving tot een consumptie-maatschappij. Om in het stadium van permanente economische groei te komen, moet een land een take-off fase doormaken. “*The take-off is defined as an industrial revolution...*”⁷ Veel landen probeerden middels een duidelijk industrialisatiebeleid zich dan ook te moderniseren en economische groei te bereiken, hetgeen Japan en Zuid Korea bijvoorbeeld wel gelukt is.

Een bredere interpretatie van de industrialisatiebenadering is de economische moderniseringsgedachte. Daarbij werd gesteld dat de “moderne sector” -d.w.z. naast industrie ook moderne agrarische verwerking en dienstverlening- een flinke duw (*Big Push*) moet krijgen, waardoor de economische groei wordt gestimuleerd. De moderne sector trekt dan de werkloze en onproductieve arbeidskrachten uit de “traditionele sector” aan.⁸ De arbeiders krijgen in de moderne sector betere lonen en de levensstandaard stijgt, terwijl ook de belastingen toenemen en de overheid allerlei voorzieningen kan realiseren. Kortom als de economie groeit dan volgt automatisch een verhoging van de welvaart van de hele bevolking. Dit is het zgn. “trickle-down effect” van de economische groei.

De ideeën van Rostow en de *Big Push* theorie hebben kennelijk ingang gevonden bij Essed, want hij gaf aan dat er “*terecht een drietal fasen bij de planmatige ontwikkeling van het land worden onderkend*”.⁹ Deze fasering was ook officieel opgenomen in het Nationaal Ontwikkelings Plan van het Planbureau in 1965. In dat document werd expliciet gesteld “*Alle omstandigheden wijzen erop dat het moment van de Big Push thans is aangebroken*” (SPS 1965:XIV).

Het NOP en Essed onderscheiden de volgende fasen:

- a. **De infrastructuurfase** (ca. 1955-1967).
Dit is de periode van het Tienjaren Plan geweest, waarbij inventarisatie (bijv. Luchtkartering), onderzoek (bijv. door de Geologisch Mijnbouwkundige Dienst) en ontsluiting (bijv. aanleg van wegen en airstrips) van het binnenland centraal stond.
- b. **De pre-industrialisatiefase** (ca. 1967-1976).
Dit is de periode van het 1^e en 2^e Vijf Jaren Plan geweest, waarbij de basisindustrieën en stuwende bedrijven gevestigd moesten worden.
- c. **De industrialisatiefase** (na 1976).
In deze periode zou de industrie dusdanig zijn ontwikkeld dat de economische groei zichzelf zou voortzetten en Suriname de start zou maken naar “economische zelfstandigheid”.

Suriname is na 1976 helaas niet in de industrialisatiefase terecht gekomen en ook niet economisch zelfstandig geworden. De reële economische groei van het nationaal inkomen in de periode 1953 t/m 1972 was in totaal 6% per jaar. Indien we dit uiteengooien in perioden dan blijkt echter dat er een sterke groei was in de periode 1964-1967, hetgeen duidelijk samenhangt met de bouw van de Afobakka stuwdam en investeringen in de bauxietsector. Dit heeft “*een eenmalige verhoging tot stand gebracht, maar heeft door het ontbreken van een daaraan aangepast investeringsbeleid voor de lange-termijn ontwikkeling relatief weinig betekenis gehad*”. Aldus de Surinaams-Nederlandse Commissie van Deskundigen, waartoe Essed zelf behoorde, in haar rapport van 1975, dat de basis vormde van het eerste Meerjaren Ontwikkelings Programma.¹⁰

Tabel 2: Gemiddelde jaarlijkse procentuele groei van het reëel nationaal inkomen

Periode	Totale groei	Per hoofd van De bevolking
1953-1963	4,0%	0,4%
1964-1967	14,3%	11,4%
1968-1972	2,2%	0,2%
hele periode 1953-1972	6,0%	2,4%

Bron: Rapport van de Surinaams-Nederlandse Commissie van Deskundigen, 1975

Na bijna 25 jaar ontwikkelingsbeleid kwamen de Surinaams-Nederlandse topdeskundigen aan de vooravond van de onafhankelijkheid tot de volgende conclusie:

De “big push” van de zestiger jaren wel heeft wel geleid tot een aanzienlijke verhoging van het inkomen, maar niet tot het losmaken van krachten waardoor de groei van de economie zelfstandig kon voortgaan, noch tot een belangrijke verbetering van de levensomstandigheden van de grote massa van de bevolking. De werkloosheid is zeer hoog en neemt zelfs toe, waardoor grote delen van de bevolking dreigen te verpauperen. Het inkomen is zeer ongelijk verdeeld evenals de voordelen van goed onderwijs.¹¹

Het is goed om op deze plaats aan te geven dat dr. Frank Essed tot nu toe de grootste planner is geweest in Suriname. Hij heeft zijn stempel gedrukt op het ontwikkelingsdenken tussen 1958 en 1980 en in verschillende hoedanigheden getracht om de zaken waar hij in geloofde te realiseren. Zijn gedachtengoed is zelfs nog levend, want de plannen voor West Suriname zijn er nog steeds. In het kader van de IRSA heeft Suriname recent nog aangegeven dat er een stuwdam in West Suriname gebouwd zal worden en ook het mijnen van bauxiet staat nog op de agenda.

10. Dependencia- en andere modellen

Er circuleerden ondertussen andere ontwikkelingsmodellen, waaronder de bekende afhankelijkheidsmodellen (dependencia theorieën) die probeerden een verklaring te vinden waarom ondanks hun inspanningen het gat tussen ontwikkelingslanden en de rijke landen steeds groter werd.

Raul Prebisch, president van de Centrale Bank van Argentinië, kwam tot de conclusie dat de gangbare klassieke en neoklassieke economische theorie niet werkte. Volgens de neoklassieke economie zou vrije internationale handel juist de verschillen in lonen tussen landen wegwerken en zou de vrije interne markt gaandeweg vanzelf voor industrialisatie en ontwikkeling zorgen. Tegen deze onrealistische veronderstellingen ging Prebisch in en ontwikkelde de eerste ontwikkelingstheorie vanuit de Derde Wereld, welke bekend werd als het Economisch Structuralisme. Het originele van de analyse van deze theorie was dat ze het proces van ontwikkeling en onderontwikkeling als één geheel zag. De groep landen in het centrum was meer ontwikkeld, omdat ze via ongelijke ruil in de internationale handel voordelen behaalden op de landen in de periferie. Als tegenmaatregel pleitte Prebisch, die in 1949 secretaris van de ECLA (= VN Economische Commissie voor Latijns Amerika) was geworden, voor industrialisatie en m.n. import substitutie, waarbij de overheid een belangrijke rol had te spelen. Op deze wijze werd men zelf producent van eindproducten, waarbij de slechte ruilvoet werd weggewerkt.

Prebisch werd later de eerste secretaris-generaal van de UNCTAD (VN Conference on Trade and Development), die probeerde om de ruilvoet in de wereld te verbeteren. Met de UNCTAD bepleitte hij een Nieuwe Internationale Economische Orde. Prebisch wordt ook weleens de Keynes van Latijns Amerika genoemd.¹²

Je zou kunnen zeggen dat Essed's opvattingen ook goed pasten binnen de theorie van Prebisch, maar met dit grote verschil dat de bauxietsector in Suriname volledig in buitenlandse handen was en is. Daardoor vloeien de winsten weg naar het buitenland en worden besluiten t.a.v. de productie ook extern bepaald. Essed wilde graag joint-ventures, maar die zijn er nooit gekomen. Het werd meer “*industrialisation by invitation*” i.p.v. op eigen kracht of in samenwerking. Suriname heeft het geld uit de sector nooit strategisch gebruikt om te investeren in eigen industrieën. Er is wel een tijdje een fonds voor

meeropbrengsten geweest en een *levy* (exportbelasting) ingesteld, maar deze middelen zijn al snel in de normale overheidspot terecht gekomen.

Dezelfde kans hebben we deels gemist met de goudindustrie, ik zeg deels omdat een deel wel in Surinaamse handen is, maar dat is het informele deel. Bij Staatsolie daarentegen zie je dat het concept van Prebisch juist helemaal is toegepast met een enorm groot voordeel voor ons land. Ik zeg niet dat Suriname niets heeft gehad aan de bauxietsector, want we hebben er zelfs in de slechtste tijden het grootste deel van onze deviezen aan te danken gehad en konden daarmee overleven, maar er zat veel meer in. Ontwikkeling gaat om het benutten en maximaliseren van de eigen potenties en dat hebben we met bauxiet niet gedaan. Ik zeg ook niet dat we nu meteen alle geld in deze sector moeten stoppen, want daarvoor moet je eerst goed alle ontwikkelingsopties en –alternatieven op een rij zetten.

Maar nu terug naar Raul Prebisch. Hij introduceerde dus het onderscheid tussen centrum en periferie. Dit onderscheid werd in de zestiger en zeventiger jaren aangescherpt door de Latijns-Amerikaanse Dependencia school. De Dependencia of Afhankelijkheidstheorieën stellen dat onderontwikkeling het patroon van ontwikkeling is dat het kapitalisme in de Derde Wereld landen aanneemt. Osvaldo Sunkel stelt: “*Development and underdevelopment ... are simultaneous processes: the two faces of the historical evolution of capitalism*”.¹³ De groep afhankelijke landen heeft niet uit zichzelf gekozen voor onderontwikkeling, maar is indertijd met geweld door de koloniale mogendheden geïncorporeerd in het wereldkapitalisme. Onderontwikkeling is voor de arme landen dus geen historische fase die vanzelf gevolgd wordt door ontwikkeling, zoals (neo) klassieke economen willen doen geloven, maar een permanente situatie voor deze landen. Om uit de afhankelijkheid te komen dient er dus bewust beleid daartegen gemaakt te worden. Dat moet volgens een deel (Andre Gunder Frank, Samir Amin) op een radicale manier (bijv. via een revolutie a la Cuba), terwijl anderen mogelijkheden zagen om afhankelijkheid te reduceren middels hervorming van het kapitalistisch systeem in het eigen land.

De economische groei benadering en m.n. de klassieke en neoklassieke economische modellen hebben weinig of geen ontwikkeling opgeleverd. Het probleem was, dat in veel ontwikkelingslanden kapitaal en arbeidsmarkten niet of nauwelijks werkten, soms waren er geen financiële instituten en soms was geld niet eens een betaalmiddel. In plattelandsgebieden en tribale gebieden waren grote delen van de bevolking zelfvoorzienend, waren er soms niet eens wegen, elektriciteit en communicatie. Was men slecht geschoold, etc. (Kay 1989). Denkt u maar aan ons binnenland voordat er vliegvelden, wegen en generators waren. Die ontwikkelingsproblemen loste je niet op met economische groei alleen. De ene na de andere econoom kwam daar achter en begon andere richtingen uit te kijken voor oplossingen. Er kwam dus meer ruimte voor sociologen en andere disciplines om een grotere bijdrage te leveren aan het ontwikkelingsvraagstuk. Dat gebeurde eerst via de zgn. moderniseringstheorieën. Deze stelden dat je transformatie naar een moderne staat makkelijk kon stimuleren of versnellen door het simpelweg kopiëren van zaken die in de Westerse landen aanwezig waren (Eisenstadt 1966). De traditionele samenleving moest “modern” worden. Talcot Parsons introduceerde de functionalistische benadering met patroonvariabelen, waarbij mensen in andere rollen tegenover elkaar moesten gaan staan. Anderen stelden dat de cultuur van de mensen “modern” moest worden en weer anderen legden de nadruk op het ondernemerschap dat ontwikkeld moest worden (McClelland, Hagen).¹⁴ Ook werd gewezen op het belang van instituties zoals de staat, de bureaucratie, wetgeving, die modernisering moesten stimuleren. Maar ook sociale klassen en ideologie

werden tot instituties gerekend. En niet te vergeten democratie. Oudere instituties zoals onderwijs en gezondheidszorg moesten vernieuwd worden.

De moderniseringstheorieën gingen vaak uit van een meer geleidelijke overgang (sociale evolutie), terwijl de dependenciatheorieën meer oog hadden voor conflicten en abrupte overgangen. Binnen de dependencia school waren er verschillende onderwerpen die bestudeerd werden. Zo kwam er aandacht voor de informele sector en marginale groepen in de samenleving. De latere Braziliaanse president en socioloog Henrique Cardoso vestigde de aandacht op sociale en institutionele misvormingen tijdens het kolonialisme. Hij karakteriseerde het politiek systeem van Brazilië als te zijn één van cliëntelisme, corporatisme en corruptie. De democratie moest daarom uitgebouwd worden om deze zwakheden tegen te gaan. Een andere bekende Braziliaan uit de dependencia school is Paulo Freire, die een nieuwe vorm van pedagogie introduceerde om armen kennis bij te brengen en het koloniale model van onderwijs te doorbreken.

In ieder geval was duidelijk dat er meer nodig was dan economische groei. Voor Suriname is het standpunt wellicht het best verwoord door Dr. Jules Sedney, econoom, ex-minister president, ex-president van de Centrale Bank, tijdgenoot en partijgenoot van Frank Essed. Hij kwalificeert de ontwikkelingspogingen van de zestiger en zeventiger jaren als “groei zonder ontwikkeling”. In zijn evaluatie schaarst hij zich ontvonden achter de Dependencia theorie. Hij stelt dat er wel groei is geweest, maar ....

ontwikkeling, in de zin van doorbreking van afhankelijkheidsrelaties daarentegen nauwelijks; met uitzondering uiteraard van de staatkundige onafhankelijkheid. Noch de kapitaalsafhankelijkheid, noch de handelsafhankelijkheid, noch de technologische en noch de kennisafhankelijkheid zijn noemenswaardig verminderd... Het is nu wel duidelijk dat ontwikkeling meer is dan groei... Ontwikkeling daarentegen is groei plus verandering. Verandering in de richting van minder afhankelijkheid en meer zelfstandigheid. Verandering in productiestructuren, zowel in relatie tot het buitenland (verticale arbeidsverdeling tussen centrum en periferie) als in eigen land... (1978:51)

11. Ontwikkelingsplannen Militaire periode 1980-1987

In februari 1980 vond een militaire coup plaats. Deze politieke machtswisseling betekende niet alleen een breuk met de democratische ordening, maar ook een breuk in de concepties over ontwikkeling. De nieuwe regering o.l.v. premier –later president- Chin A Sen stelde op 1 mei 1980 dat “in de nieuwe sociaal-economische orde ook het ontwikkelingsbeleid in een ander perspectief te worden geplaatst”. Hij noemde daarbij het doorberekenen van de eenzijdige oriëntatie op Nederland, meer diversificatie in de productiestructuur, meer nadruk op de productiesector, en een bijzondere rol voor de particuliere sector. Chin A Sen presenteerde daarbij een Urgentie Programma voor 2 jaar. Het Urgentie Programma was geen echt ontwikkelingsplan, maar een lijst van 55 kleinschalige projecten ter waarde van Nf 500 miljoen. Hiervan lag 52% in de (directe en indirecte) productieve sector, 33% in de sociale sector en 15% op gebied van infrastructuur.

Ondanks de stoere taal richting Nederland werd het Urgentie Programma aan dat land aangeboden ter financiering uit verdragsmiddelen en in september 1980 goedgekeurd. De projecten lagen wat meer in of rond bevolkingscentra. In 1981 werd een belangrijker beleidsdocument aan de CONS gepresenteerd nl. “Voorstel Actualisering van het MOP en

Herallocatie NHAS en overige ontwikkelingsinvesteringen van de Overheid” (24 oct. 1981).¹⁵ In dit document werd afstand genomen van het tijdperk Essed door met name het West Suriname idee los te laten. Het document werd gepresenteerd door de nieuwe directeur van het Planbureau, ir. Winston Caldeira. Hij kwam uit de kringen van de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU), een linkse politieke partij met een duidelijke ontwikkelingsvisie, die stelling had genomen tegen de Essed-lijn. Voorzitter Iwan Krolis van de PALU had in 1978 duidelijk gemaakt dat het toenmalige ontwikkelingsbeleid, dat gebaseerd was op “het toevallig voorkomen van natuurlijke hulpbronnen”, moest worden omgebogen in de richting van de arbeiders en “een aan de Surinaamse omstandigheden aangepaste vorm van kollektivistische productieorganisatie”. De ontwikkelingsvisie was duidelijk anders en “Ik zeg dat er radikaal moet worden omgebogen” (Krolis 1978).

De ontwikkelingsbenadering in de militaire periode sloot meer aan bij de dependencia- en socialistische modellen.¹⁶ De machtwisseling had een nieuw elan doen ontstaan, hetgeen blijkt uit het feit dat in 1981 en 1982 de omzet van de ontwikkelingshulp steeg tot Nf 232 miljoen en Nf 260 miljoen; twee van de drie hoogste omzetten in de periode 1975-2008. Ook was er een behoorlijk draagvlak onder de bevolking. Dat draagvlak verspeelde men totaal toen het regime op 8 december 1982 -middels moord op vijftien oppositieleiders- probeerde een toenemende roep om democratie de grond in te boren. Nederland en enkele andere landen schorten de ontwikkelingssamenwerking op, het bedrijfsleven investeerde niet meer, de kapitaalvlucht nam toe en delen van het hoger kader vertrokken. Door gebrek aan geld en vanwege de vele regerings- en ministerswisselingen kwam er van het ontwikkelingsbeleid niet veel terecht. Het uitbreken van de Binnenlandse Oorlog in 1986 leidde tot vernietiging van veel infrastructuur. Uiteindelijk verarmde de bevolking behoorlijk. Dit blijkt het duidelijkst uit het feit dat de economie tussen 1982 en 1987 jaarlijks met gemiddeld 3,5% afnam (negatieve groei). De import nam, vanwege het gebrek aan deviezen, tussen 1980 en 1987 met liefst 42% af. De buitenlandse schuld nam in die periode met 527% toe. De werkloosheid groeide van 21% in 1982 tot 34% in 1987, terwijl de inflatie –als gevolg van het drukken van ongedekt geld- elk salaris steeds waardelozer maakte; alleen al in 1987 verminderde de waarde van de gulden met de helft.

Het militair regime dat de wind flink mee had in het begin bleek niet in staat ontwikkeling te brengen. Dat had ze gemeen met de rest van Latijns Amerika. In de tachtiger jaren begonnen de meeste regimes t.g.v. slechte economische prestaties --met hoge inflatie en grote buitenlandse schulden-- af te brokkelen en kwamen er burgerregeringen voor in de plaats, die in eerste instantie vaak nog niet gekozen waren, maar via een soort pact tot stand kwamen d.w.z. de burgers kregen de macht onder voorwaarde dat ze de oude dictators niet vervolgden. De nieuwe burgerregimes slaagden er overigens niet meteen in om goede prestaties te leveren, omdat de puinhoop vaak erg groot was en de militairen nog in allerlei structuren aanwezig waren. Dit was ook het plaatje in Suriname, waar eerst via het Topberaad en later via verkiezingen de oude etnische politiek weer in het machtscentrum kwam.

12. Structureel aanpassingsprogramma

In 1982 liet Mexico de financiële wereld schrikken door aan te geven dat het de grote buitenlandse schuld niet meer kon terugbetalen. Niet lang daarna gaven Brazilië, Venezuela, Argentinië en Chili soortgelijke verklaringen af. Dit veroorzaakte een internationale crisis, omdat veel banken in de VS, die geld uitgeleend hadden, hierdoor in problemen kwamen.¹⁷

De schulden crisis werd meteen ook het grootste debacle van de militaire regimes in Latijns Amerika met hun sterke centrale staat en veiligheidsapparaat, waar veel geld in gestopt was. Het omvallen van de Berlijnse muur in 1989 bracht het communisme een zware slag toe en luidde een tijdperk in van de liberale democratie, het kapitalisme en de vrije markt. De tachtiger jaren werden in Latijns Amerika de “lost decade of development” genoemd, omdat er meer achteruitgang was geboekt dan vooruitgang. De Marxistische en Dependencia theorieën waren vleugellam en Cuba was niet meer het lichtend voorbeeld, maar inmiddels een arm land met een verstokte revolutionair als leider. De economen van het IMF, Wereldbank en IDB verkondigden het evangelie van de vrije markt en schreven overal het recept van de Structurele Aanpassing voor, om economieën en sectoren die teveel overheidsinvloed hadden te liberaliseren, te dereguleren en liefst zoveel mogelijk te privatiseren. De nationale economie moest hierdoor geïntegreerd worden in de globale economie. Dit neoliberale economisch beleid is bekend geworden onder de naam “Washington Consensus”. Veel landen moesten het recept met de vele voorwaarden slikken, omdat ze de leningen die ze daardoor konden krijgen hard nodig hadden om te overleven.

De euforie van de overwinning op het communisme en de staat sloeg echter al snel om in een drama, omdat Structurele Aanpassing Programma's geen succes werden. In plaats van armoede te bestrijden werd de armoede vaak groter. In Latijns Amerika groeide het aantal armen van 120 miljoen in 1980 tot 196 miljoen in 1990 en 221 miljoen in 2002 (Harris 2003). Ook in het Caribisch gebied waren de resultaten niet positief (La Guerre 1994) en in Guyana steeg het aantal armen van 55% in 1980 tot 67% in 1989, terwijl andere bronnen het rond de 75% schatte (Ferguson 1995).

Suriname was één van de laatste landen die een SAP uitvoerde in de regio, meer onder druk van de EU en Nederland, die door het IMF gesteund werden. Opmerkelijk was dat dit een beperkt SAP betrof i.t.t. Guyana waar het SAP rigoureuus was en o.l.v. de Wereldbank plaatsvond. Prof. Baijah Mhango, die in december 1992 zijn oratie uitsprak bij de aanvaarding van het hoogleraarschap in de economie aan deze universiteit, was er niet gerust op dat het SAP zou werken. Hij verpakte zijn boodschap als volgt:

My fear at this point in time is that we as a nation do not fully know and understand our Sokojikara (=belief in our capabilities and know our limits), making it almost impossible to execute any SAP successfully (1993: 90, 91).

Mhango kreeg helaas gelijk. Wij kennen waarschijnlijk allemaal nog de enorme inflatie die het Surinaamse SAP met zich meebracht (143% in 1993, 368% in 1994, 236% in 1994). De spaarcenten van de meeste Surinamers verdampten, pensioenen werden waardeloos en in korte tijd nam de armoede drastisch toe. Achteraf gezien werd een SAP zonder voldoende deviezensteun uitgevoerd, waardoor het Surinaamse geld onder druk kwam te staan met een enorme inflatie als gevolg (Fritz-Krockow e.a. 2009).

In 1996 trad de regering Wijdenbosch aan, maar de net verbeterde relatie met Nederland bevroor weer. Daarmee bleven ook de verdragsmiddelen uit en bleven de deviezen schaars. Er was geen geïntegreerd ontwikkelingsplan, ofschoon er wel twee bruggen gebouwd werden, die een forse aanslag op de overheidsbegroting pleegden. De geldpers kwam weer in actie en de inflatie steeg tot bijna 100% in 1999. Het resultaat ziet u in de tabel van het maandsalaris van de schoolhoofden.

Tabel 3: Ontwikkeling van het maandsalaris van schoolhoofden 1981-1999

Jaar	Nf	Sf
1981	860	688
1987	386	1224
1990	161	1518
1994	99	17515
1997	455	100025
1999	340	166000

Bron: A. Schalkwijk & de Bruijne 1999

13. Ontwikkelingssamenwerking Suriname-Nederland

De ontwikkelingsplanning van Suriname is vrijwel vanaf haar bestaan erg gekoppeld geweest en gebleven aan ontwikkelingshulp van Nederland. De groep van Surinaams-Nederlandse deskundigen maakte deze opmerking in 1975 al toen ze stelden dat bijna alle projecten door Nederlandse hulp werden gefinancierd “*Hierdoor werd in feite het ontwikkelingsbeleid vrijwel gelijkgesteld aan de financiering van investeringsprojecten uit Nederlandse ontwikkelingshulp. (PSEO blz. 1-8).* De Centrale Bank spreekt in haar 25 jarig verslag afkeuring uit over deze “innige verwevenheid” en stelt dat wij van die misvatting af moeten komen:

planning en ontwikkelingssamenwerking dienen duidelijk uit elkaar te worden gehouden; het eerste is een nationale aangelegenheid en ... het laatste een internationale zaak. De ontwikkelingssamenwerking dient derhalve op de nationale planning in te spelen, en niet omgekeerd. (1982:72).

Die verwevenheid is ook erg ongezond geweest, omdat de ontwikkeling van Suriname daarmee te veel afhing van Nederland en bij problemen een politiek instrument werd. Dat heb ik vrij expliciet beschreven in mijn boek “Suriname het steentje in de Nederlandse schoen” (Schalkwijk 1994b). We zien dat in de loop der geschiedenis er namelijk te veel politieke perikelen rond de samenwerking zijn ontstaan en Nederland ook erg veel condities verbond aan die samenwerking. Dat leverde enorme irritaties en spanningen op tussen regeringen, die de bevolking erg geschaad hebben.

Schema van knelpunten in de Ontwikkelingssamenwerking met Nederland 1982-2000

1982-1987	Opschorting alle samenwerking, inclusief ontwikkelingssamenwerking (OS) in reactie op decembermoorden
1987-1990	Partieel herstel OS met steeds wisselende voorwaarden. Nederland wil: a. OS eenzijdig internationaliseren (IMF of Wereldbank) b. Surinaams herstructureringsplan voordat herstel relatie mogelijk was c. Eerst binnenlandse oorlog beëindigen (eis PvdA, niet van regering) d. Introductie eenzijdige procedureregels e. Nieuw MOP en aanpassingsprogramma f. Sectorale beleidskaders met aanpassing per sector i.p.v. MOP g. Toekomstvisie en aanpassingsprogramma
1990-1991	Tweede opschorting in reactie op Kerstcoup
1991-1992	Gemenebestconstructie lukt niet en eindigt via Bonaire Akkoord in een Raamverdrag

1992-1995	<p>Moeizame hervatting OS</p> <ul style="list-style-type: none"> - dialoog over een structureel aanpassingsprogramma (SAP) - EU wordt monitor maar trekt zich terug - Nederland eist dat IMF of Wereldbank externe begeleider van het SAP wordt - geen Nederlandse betalingsbalanssteun, Suriname kiest voor nuloptie - Warwick Research Institute SAP monitor en Nederland geeft in 1994 geld voor een sociaal vangnet - Nederland heft alle restricties op verdragsmiddelen op in 1995
1997-2000	<p>Derde opschorting OS. President Wijdenbosch eist toepoverleg, hetgeen Nederland weigert en tot commiteringsstop overgaat.</p>

Het IMF en de Wereldbank –en wellicht ook Nederland- hebben uiteindelijk geleerd dat het stellen van allerlei voorwaarden aan hulp de ontwikkelingslanden geen goed heeft gedaan. De vice-president van de Wereldbank is daar duidelijk over:

... the process of imposing conditionalities undermines both the incentive to acquire those capacities and recipient's confidence in their ability to use them ... excessive conditionality reinforces traditional hierarchical relationships ... rather than promoting the kind of open dialogue that is central to democracy, it argues at best that such dialogue is unnecessary, and at worst that it is counterproductive.
(Stiglitz 2000:16).

De relaties tussen Suriname en Nederland zijn inmiddels een stuk normaler geworden. De verdragsmiddelen raken na 35 jaar eindelijk op en Nederland geeft de rest die over is in 2010 gewoon cadeau. Men is dus plotseling zeer inschikkelijk bij de afwikkeling en wil kennelijk zo snel mogelijk van die ‘hebi’ (last) af. Suriname zelf doet niet eens meer een poging om over een vervolgverdrag te onderhandelen. Het is alsof beide landen moe zijn geworden van het politieke gekibbel.

14.Sociale Ontwikkeling en Human Development Index

Op het gebied van de ontwikkelingstheorie leek men in de wereld een beetje mismoedig te worden van geweldige modellen. Men had door allerlei mislukkingen ook veel geleerd. De inmiddels hoogbejaarde Raul Prebisch reflecteerde op de schuldencrisis en het mislukken van de neoklassieke economische aanpak. Zijn oordeel was “*I recognize that market forces have great importance, but they do not solve the basic problems for us.*”(1982:6-8).¹⁸ Een zeer kritische noot ten aanzien van de *Washington Consensus* werd geuit door de Senior Vice-President en Chief Economist van de Wereldbank, Dr. Joseph Stiglitz:

...That consensus all too often confused means with ends: it took privatization and trade liberalization as ends in themselves, rather than as means to more sustainable, equitable and democratic growth...a failure to understand the subtleties of the market economy, to understand that private property and getting prices right (that is, liberalization) are not sufficient to make a market economy work. An economy needs an institutional infrastructure. (1998: blz. 4 en 9).

De discussie over de institutionele aspecten van het ontwikkelingsproces gaven aanleiding tot het accentueren van zaken als Goed Bestuur (*Good Governance*), Democratie en Mensenrechten. In de nieuwe voorwaarden die aan hulppakketten werden verbonden gingen donoren dan ook deze elementen koppelen. De fout werd meestal niet in de beleidsmaatregelen van de donor gezocht, maar bijna altijd in iets dat mis was in het ontvangend land.

Naast de theoretische discussies over ontwikkeling, welke vaak ten grondslag lag aan een bepaald ontwikkelingsbeleid, waren er ook meer pragmatische benaderingen. Bij deze benaderingen gaat het vooral om een vrij directe vorm van armoedebestrijding. Tot dit soort benaderingen reken ik de *Basic Needs Approach*, die eind zeventiger jaren gepopulariseerd werd door de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO). Het Program of Action van de 65^e ILO vergadering in 1979 benadrukt het belang van scheppen van volledige werkgelegenheid in 2000, maar geeft ook specifieke beleidsrichtlijnen op een groot aantal gebieden: macro-economie, rurale sector, sociaal beleid (o.m. voor vrouwen), onderwijs, bevolkingsbeleid, en internationaal beleid. Deze benadering was populair bij donoren, maar verdween met de komst van conservatieve regeringen in de Verenigde Staten en Engeland, en vooral door de schuldencrisis weer uit beeld (Emmerij 2009).

Een tweede pragmatische benadering betreft de *Human Development Index (HDI)*, welke in 1990 gelanceerd werd door de United Nations Development Program (UNDP). Dit is een poging om landen met elkaar te vergelijken op diverse variabelen tegelijk (levensverwachting, kennis, en levensstandaard), welke dan worden samengevoegd tot een HDI score.¹⁹ Het HDI is door een Pakistaanse topeconoom van de Wereldbank, dr. Mahbub ul Haq, ontwikkeld. In het Human Development Report 1990 stelt hij onomwonden dat:

“excessive preoccupation with GNP growth and national income accounts has obscured that powerful perspective (i.e. people are the real wealth of a nation and the real end of all activities, M.S.), supplanting a focus on ends by an obsession with merely means” (blz. 9).

Het concept van Human Development wordt als volgt gedefinieerd:

Human Development is a process of enlarging people’s choices. The most critical ones are to lead a long and healthy life, to be educated and to enjoy a decent standard of living. Additional choices include political freedom, guaranteed human rights and self-respect (Human Development Report 1990:10).

Het verschil met andere benaderingen zit volgens hen in het feit dat de “conventional approaches” de mens slechts als een instrument, een tussenstation, of een “beneficiary” zien, terwijl HD de mens als het doel zelf ziet (HDR 1990:11).

Tabel 4: Rangschikking Suriname en andere landen op basis van Human Development Index (driejaarlijks gemiddelde score 1991-2008)

Land	1991-93	1994-96	1997-99	2000-02	2003-05	2006-08	Categorie
Suriname	58	79	65	68	77	87	Medium HD
Brazilië	63	61	70	72	67	70	Medium/High HD
Guyana	95	105	101	97	101	100	Medium HD
Trinidad	33	37	42	50	55	58	High/Medium HD
Barbados	21	23	26	31	29	31	High HD
Jamaica	64	80	83	82	85	103	Medium HD
aantal landen aan het begin van elke periode	N=160	N=173	N=175	N=174	N=175	N=177	

Bron: Human Development Reports (UNDP) 1990-2007

Suriname behoort op basis van haar HDI score tot de landen met een gemiddelde HDI. Op basis van de groei van deze index kunnen we vaststellen dat in zijn algemeenheid de kwaliteit

van het leven in veel landen in 2008 een stuk beter was dan in 1991.²⁰ Een vergelijking met de buurlanden van Suriname en een paar grotere Caricom landen laat zien dat Trinidad en Barbados in 1991 al een stuk meer ontwikkeld waren dan Suriname, Brazilië, Jamaica en Guyana. Suriname is in de laatste decennia dus qua ontwikkeling ingehaald door Brazilië en is in score iets achteruit gegaan nl. van 0,792 (1991) naar 0,774 (2008). Er zal dus meer gedaan moeten worden om te voorkomen dat Suriname in ontwikkeling achterop raakt bij de andere landen.²¹

Een derde pragmatische benadering betreft de lancering van de *Millennium Development Goals* (MDGs) in 2000. Toen werd tijdens de *Millennium Summit* van de Verenigde Naties een verklaring aangenomen, welke de basis vormde voor deze ontwikkelingsdoelen.²² In het MDG programma gaat het om 8 doelen, die uitgewerkt zijn in subdoelen (targets) en indicatoren. De 8 doelen (en daaronder de 18 subdoelen) die in 2015 gerealiseerd moeten worden zijn²³:

a. Extreme armoede en honger uitbannen

1. tussen 1990 en 2015 het aantal mensen halveren die minder dan 1 US\$ per dag verdienen
2. tussen 1990 en 2015 het aantal mensen dat honger lijdt halveren

b. Universeel lager onderwijs bereiken

3. alle jongens en meisjes moeten in 2015 in staat zijn om de lagere school af te maken

c. Gelijkheid tussen mannen en vrouwen

4. ongelijkheid tussen jongens en meisjes in het primair en secundair onderwijs bij voorkeur in 2005 wegwerken en op elk onderwijs niveau niet later dan in 2015

d. Afname kindersterfte

5. sterfte van kinderen beneden 5 jaar tussen 1990 en 2015 met twee-derde terugdringen

e. Verbeteren van gezondheidszorg van moeders

6. afname van sterfte zwangere vrouwen met drie-kwart tussen 1990 en 2015

f. Terugdringen van ziektes zoals AIDS, Malaria en TBC

7. verspreiding van HIV/AIDS is gestopt tegen 2015 en begonnen met terugdringen
8. verspreiding van malaria en andere ziekten is gestopt tegen 2015 en begonnen met terugdringen

g. Meer mensen leven in een duurzaam milieu

9. principes van duurzame ontwikkeling zijn geïntegreerd in landenbeleid en programma's en verlies van milieubronnen is tegengegaan
10. het aantal mensen dat duurzaam toegang heeft tot veilig drinkwater en sanitatie is gehalveerd
11. tegen 2020 is er een significante verbetering gekomen in het leven van tenminste 100 miljoen personen in achterbuurten

h. Eerlijke handel, schuldverlichting en hulp (global partnership for development)

12. ontwikkel een open, gereguleerd, voorspelbaar, non-discriminatoire, handels- en financieel systeem (met verzekering van goed bestuur, ontwikkeling, en armoedebestrijding –zowel op nationaal als internationaal niveau)
13. aandacht voor de minst ontwikkelde landen
14. aandacht voor de door land omsloten landen en kleine eilanden
15. schuldenverlichting van ontwikkelingslanden via nationale en internationale maatregelen
16. ontwikkel en implementeer strategieën om jongeren aan redelijk en productief werk te helpen
17. samen met de farmaceutische bedrijven toegang tot betaalbare essentiële medicijnen voor ontwikkelingslanden verzekeren
18. samen met het bedrijfsleven de voordelen van nieuwe technologie, m.n. op gebied van informatie en communicatie beschikbaar stellen

In de bovengenoemde doelen is de economische groei, die de ontwikkelingstheorie lange tijd gedomineerd heeft, naar de achtergrond verdrongen is, en is de sociale ontwikkeling centraal komen te staan met accent op bevolkingsontwikkeling in relatie tot basisvoorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg. De economische aspecten die zijn opgenomen hebben vooral betrekking op de herverdeling (armoedebestrijding) en een rechtvaardiger internationaal systeem (achtste doel).

Al heel snel zijn de MDG's het centrum van het ontwikkelingsbeleid gaan vormen voor vele donorlanden. Hiermee werden wereldwijd immers een concreet aantal doelen gesteld die ook vrij goed meetbaar zijn via de indicatoren. Wij leven nu ongeveer halverwege de termijn van de MDGs en de vraag is natuurlijk hoe is het tot nu toe gelopen. Secretaris generaal Ban Ki Moon van de Verenigde Naties stelt:

*We have made important progress towards all eight goals, but we are not on track to fulfill our commitments ... Looking ahead to 2015 and beyond, there is no question that we can achieve the overarching goal: we can put an end to poverty.*²⁴

Voor ons is de eigen situatie van belang en hoe Suriname het doet t.o.v. andere landen in de regio.²⁵ Uit tabel 5 blijkt dat Suriname relatief meer armoede en honger heeft dan andere landen in de regio. Ook maken Surinaamse kinderen de lagere school minder vaak af dan in de buurlanden. Wel volgen relatief veel meer meisjes dan jongens het primair en secundair onderwijs. De kindersterfte is lager dan in Guyana, Trinidad en Jamaica, maar hoger dan van Brazilië. De sterfte van zwangere moeders is een stuk lager dan in Guyana, Jamaica en Brazilië, maar hoger dan Trinidad. HIV/AIDS komt bij ons –en ook in Guyana- vaker voor en hetzelfde geldt voor tuberculose. De uitstoot van gasen per persoon is een vijfde van Trinidad. Suriname krijgt nog steeds het hoogste per capita bedrag aan ontwikkelingshulp. We kunnen dus stellen dat Suriname er relatief niet slecht voor staat.

Tabel 5: Stand van zaken Millennium Development Goals voor Suriname e.a. in 2007

Doel	Subdoel	Suriname	Brazilië	Guyana	Trinidad	Jamaica
1	Bevolking < U\$ 1,25 p.dag Ondergewicht kinderen < 5 j	14% (2005) 11% (2000)	8% (2005) 2%	7% (2005) 12% (2000)	2% (2005) 4% (2000)	2% (2005) 3% (2004)
2	Lagere school afgemaakt ¹ Uitgaven per lagere scholier ²	84% geen data	106% (2005) 15% (2005)	116% 14%	88% (2005) 16% (2002)	82% (2005) 15% (2005)
3	Meisjes/jongens primair + secundair onderwijs Vrouwen in niet-agr. beroep	114% geen data	103% (2005) 41% (2002)	96% geen data	101% (2005) 43% (2005)	101% (2005) 48% (2006)
4	Kindersterfte (per 1000) Immunisatie tegen mazelen	29 85%	22 99%	60 96%	35 91%	31 76%
5	Zwangerschapsterfte (per 100.000 levend geboorten) Geboortecijfer 15-19 j.	72 (2005) 39	110 (2005) 89	470 (2005) 63	45 (2005) 35	170 (2005) 78
6	HIV (% bevolking 15-49 j) TBC (per 100.000 personen)	2,4% 116	0,6% 48	2,5% 122	1,5% 11	1,6% 7
7	Toegang tot veilig water Carbon dioxide per capita	92% (2006) 5 m ³ (2005)	91% (2006) 2 m ³ (2005)	93% (2006) 2 m ³ (2005)	94% (2006) 25 m ³ (2005)	93% (2006) 4 m ³ (2005)
8	Ontw. hulp per capita in U\$ Schuldaflossing (% export)	\$ 330 geen data	\$ 2 11%	\$ 168 2%	\$ 14 geen data	\$ 10 19%

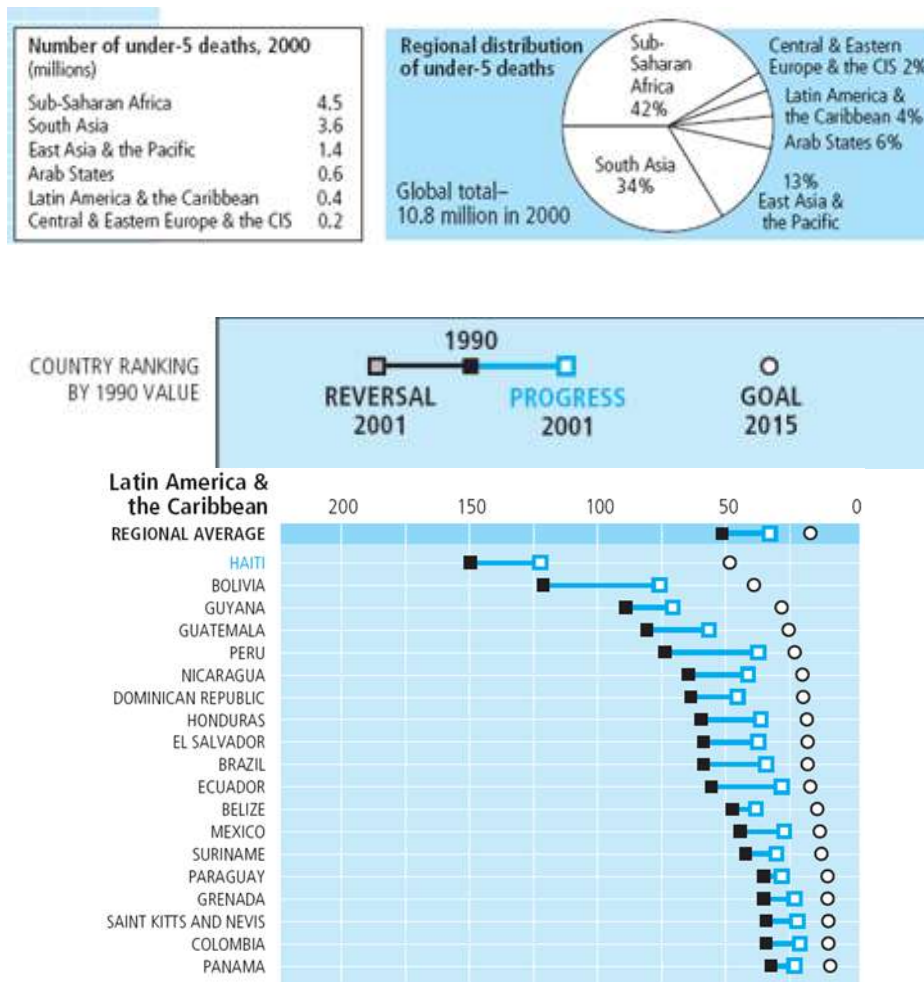
Bron: Worldbank Online Atlas of the Millennium Development Goals (<http://devdata.worldbank.org/atlas-mdg/>)

Not: van data die niet van 2007 is wordt het jaartal tussen haakjes aangegeven

¹ Als % van relevante leeftijdsgroep.

² Als % van het BBP per capita.

Het beeld van 2007 moeten we echter vergelijken met dat van 2000 –en in sommige gevallen zelfs 1990- om eventuele vooruitgang vast te kunnen stellen. De indicaties zijn dat in Suriname sinds 1990 de immunisatie tegen mazelen verbeterd is, terwijl de moedersterfte en tienerzwangerschap is afgenomen. Het aantal tuberculose gevallen is echter toegenomen, terwijl de uitstoot van gassen per persoon is toegenomen. Hier moet ook genoemd worden dat de malaria in Suriname flink is afgenomen (ofschoon dat geen onderdeel van bovenstaande tabel vormt). Ten aanzien van de andere indicatoren zijn er echter geen data. Suriname rapporteert vrij slecht m.b.t. de MDGs en de data zijn ook niet helemaal betrouwbaar.²⁶

Figuur 8: Kindersterfte in Latijns Amerika en Caribisch gebied in 1990 en 2000
 (Bron: Human Development Report 2003, UNDP)

Niet alle ontwikkelingslanden zijn even enthousiast over de MDGs als de donoren en hierdoor is het ‘ownership’ en de mobilisatie van de lokale gemeenschap achter geraakt. De MDGs lijken meer doelen om onderontwikkeling te beperken dan ontwikkeling te stimuleren. Er zijn bijvoorbeeld geen doelen m.b.t. vergroting van het inkomen of van de productiviteit, wat uiteindelijk toch wel belangrijk is voor een land om de kosten van de MDGs te kunnen betalen.

Als vierde pragmatische benadering verwijs ik naar het besluit van de Wereldbank en IMF die in september 1999 stelden “that nationally-owned participatory poverty reduction

strategies should provide the basis of all World Bank and IMF concessional lending” (World Bank and IMF 2004:11). Armoedebestrijding werd hiermee een prominenter onderdeel van het beleid van deze instituten. Elk land dat geld wilde lenen moest eerst een Armoedebestrijdingplan (PRSP) op tafel leggen. Inmiddels is deze benadering verder geëvolueerd en heeft de Wereldbank sinds 2005 een aparte sectorstrategie voor *Social Development*. Uit een evaluatie van meer dan 4000 projecten die in de laatste dertig jaar door de WB zijn gefinancierd is gebleken dat projecten met een flinke sociale component meer invloed hebben gehad en ook duurzamer zijn gebleken. *“Empirical evidence and operational experience show that social development promotes better growth, better projects and better quality of life”* (World Bank 2005:vi). Deze benadering koppelt de MDG’s ook aan ontwikkeling en stelt dat *“the world won’t meet the MDG without complementary economic and social development efforts.”* (World Bank 2005:1). Social Development is thans –naast Economic Development- tot een kerntaak verheven. Dit is een belangrijke zaak, omdat de Wereldbank hiermee gekozen heeft voor een multidisciplinaire aanpak van ontwikkeling. Dat is een paradigma verandering, met enorme beleidsconsequenties. De vraag is wat precies met Social Development wordt bedoeld en hoe dat in het beleid doorspeelt?

Social development means transforming institutions to empower people... those institutions must respond to the local context (World Bank 2005:1,2).

Het gaat dus om een meer institutionele benadering van ontwikkeling, welke nauw aansluit bij de inzichten die vanuit de economische geschiedenis zijn verkregen (North 1981). De Wereldbank kiest in haar beleid voor een beperkt aantal instituties t.w.: *inclusive institutions, cohesive institutions, en accountable institutions.*²⁷ Daarbij sluit ze aan bij het werk van de Indische nobelprijswinnaar Amartya Sen, die ook betrokken was bij de ontwikkeling van de Human Development Index. De WB refereert echter vooral naar zijn bijdrage over ‘assets’ en ‘capability’. Verder incorporeert de WB het werk van de belangrijke Schotse ontwikkelingsdeskundige Robert Chambers die in 1989 het concept van de *Sustainable Livelihoods* benadering heeft ontwikkeld.

Figuur 9: Assets and Institutions for Social Development (World Bank)

15. Duurzame ontwikkeling en milieu

Duurzame ontwikkeling (*sustainable development*) is naast de bovenstaande meer pragmatische benaderingen een dominant ontwikkelingsmodel geworden. Het gaat dan om “ontwikkeling die in de behoeften van het heden voorziet, zonder dat de mogelijkheid van toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien wordt beperkt”.²⁸ Deze omschrijving past volledig binnen de hedendaagse focus op de kennelijke zelf-

vernietigingsdrang van de mensheid, die in hoog tempo alle beschikbare hulpbronnen dreigt op te maken en daarmee ernstige schade toebrengt aan de aarde en klimaatveranderingen veroorzaakt. De mensheid lijkt daarmee op het kruispunt van haar bestaan te zijn gekomen en moet kiezen tussen kwaliteit en kwantiteit van het leven.

Het rapport van de *Wereld Commissie over Milieu en Ontwikkeling* van 1987, waaruit de definitie van duurzame ontwikkeling is gehaald, heeft veel aandacht getrokken, zowel positief als negatief. Veel van wat hierna gekomen is --zoals de Agenda 21 (*Rio Declaration on Environment and Development*, 1992), de VN Conventie voor Klimaatverandering (getekend 1992 en in werking sinds 1994), het Kyoto Protocol (getekend 1997 en in werking sinds 2005), en de Wereldtop voor Duurzame Ontwikkeling (2002, Zuid Afrika)- ligt in het verlengde van het werk van deze VN Commissie.²⁹ Kortom er is een actieve club bezig met het fenomeen van milieu en ontwikkeling.

Het rapport van de *Wereld Commissie over Milieu en Ontwikkeling* heeft een oorzakelijk verband gelegd tussen milieu en ontwikkeling dat voordien niet zo werd gezien. “*Poverty is the major cause and effect of global environmental problems*” (p. 3), stelt het rapport. Die uitspraak is veel ontwikkelingslanden in het verkeerde keelgat geschoten, omdat men terecht stelt dat de milieuvervuiling juist komt door de vele fabrieken in de rijke landen, waar miljoenen auto's CO² de lucht in blazen, en consumenten enorm veel energie verbruiken. Critici gaven dus meteen aan dat de rijke landen eerst flink vervuild hebben, daardoor economisch een sprong hebben gemaakt, en nu niet willen dat de arme landen hetzelfde doen. Daarbij schuift men de schuld op de bevolking van de arme landen, omdat boeren een stukje grond zoeken om te overleven en bossen kappen, en industrieën zich niet aan de inmiddels hogere normen van het Westen houden.

16.MOP 2001-2005 en 2006-2011

De nieuwe inzichten op ontwikkelingsgebied zijn minder dogmatisch dan in het verleden en laten ook meer ruimte voor variatie tussen ontwikkelingslanden. Er is ook meer dialoog gekomen tussen donoren en regeringen in ontwikkelingslanden. De opkomst van deze nieuwe inzichten zijn terug te vinden in de laatste twee Meerjaren Ontwikkelingsplannen van de regering Venetiaan. Daarin staan geen grote ambities meer, zoals West Suriname, maar een serie van kleinere programma's rond bepaalde thema's. Die thema's blijken nauw aan te sluiten bij het jargon van de donoren en doen in zeker opzicht vermoeden dat de plannen primair bedoeld zijn om ontwikkelingsgeld binnen te halen en minder gericht zijn op de realisatie van wat echt nationaal nodig is. Ook kenmerken de MOPs zich door een povere analyse van de voorgaande periode: wat is goed gegaan en wat minder goed, waar zaten de bottlenecks en waar moet men extra rekening mee houden. Wat was het effect van voorgaande MOPs en beleid. Wie de oude Meerjarenplannen uit de zestiger jaren leest ziet wel de gedegen analyses en continuïteit die een Planbureau behoort te geven. In de nieuwe MOPs is die gedegenheid en planningscontinuïteit enigszins zoek. Het lijkt alsof het laatste MOP niet door een Planapparaat is gemaakt, maar door losse consultants, binnen een kort tijdsbestek, en zonder voldoende ondersteuning van het apparaat.

In het MOP 2001-2005 vinden we o.m. de volgende thema's: Good Governance, Democratie en Rechtsstaat, Hervorming van de Publieke Sector, Ruimtelijke ordening en Milieu management. De vraag is of dit de werkelijke prioriteiten van de regering waren, want veel er

van is niet of zeer traag aangepakt. Daarnaast zijn er sectorbeschrijvingen met nuttige informatie, maar weinig dwarsverbanden tussen de sectoren. Er is wel per sector een programma van activiteiten met tentatieve bedragen, maar geen tijdspad en geen kritiek pad van alle activiteiten in onderlinge samenhang. De totale kosten van het MOP 2001-2005 zijn SRG 3.772.762 miljoen, waarvan SRG 304.035 miljoen door externe donoren bijgedragen zal worden. De nationale financieringsbehoefte is dan SRG 3,468.727 miljoen (U\$ 1.577.000). Deze behoefte wordt per ministerie opgebracht, zodat het een volledig overheidsprogramma lijkt.

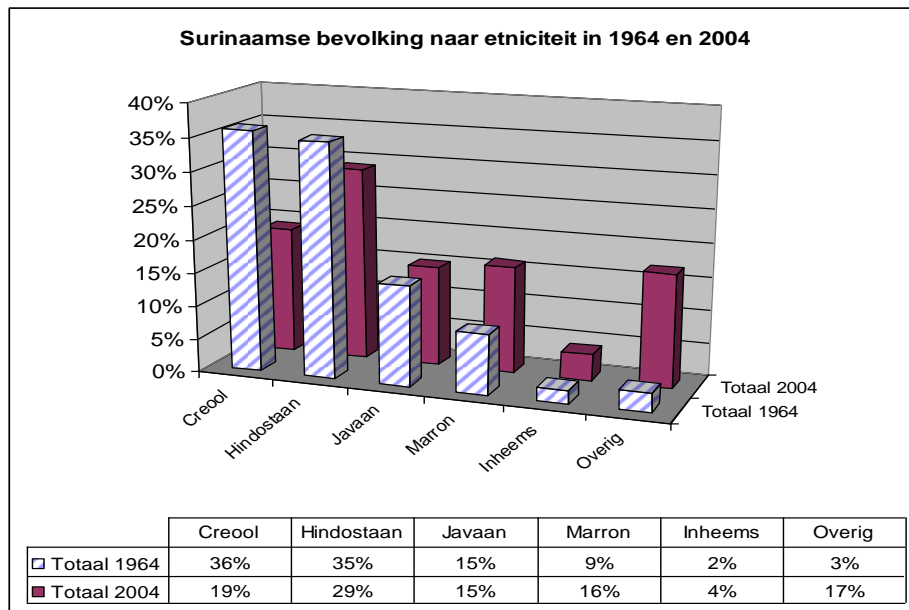
De Vereniging van Economisten in Suriname (VES) heeft het MOP 2001-2005 zwaar bekritiseerd, en herhaalde daarbij haar commentaar op het eerder MOP 1996-2001, nl. dat het niet voldoet aan een aantal “algemeen geaccepteerde voorwaarden waaraan een ontwikkelingsplan zou moeten voldoen”. Daarbij wordt genoemd: duidelijk geformuleerde doelstellingen, een baseline met situatieanalyse, realistische tijds kalender, ijkpunten voor monitoring, te verwachten effecten, kostenplaatje binnen de grenzen van het mogelijke, en een dekkingsplan ter financiering. De VES stelt verder dat “er een duidelijke ontwikkelingsvisie ontbreekt op basis waarvan een strategische keuze gemaakt wordt voor de toekomstige sociaal-economische ontwikkeling.”

Het MOP 2006-2011 met als titel “Strategie voor Duurzame Ontwikkeling” is een sterker document dan haar voorganger, oogt beter, leest vlot, is korter en overzichtelijker. Het is ook logischer opgebouwd: Basisvoorwaarden, Bestuur, Economische Ontwikkeling, Sociale en Menselijke Ontwikkeling, Cross-cutting issues, Participatie en Monitoring, en tenslotte de Financieringsstrategie. Er zijn activiteiten per gebied opgebracht met actoren (niet alleen de overheid), plus enige indicatie wanneer het uitgevoerd moet worden. De afstemming van het geheel op elkaar ontbreekt echter in de tijd en ook de kosten per activiteit zijn niet aangegeven. Er is wel een helder uitgewerkt financieringsplaatje met een benodigd kapitaal van SRD 12.625 miljoen (U\$ 4.558 miljoen), waarvan zo een 35% door de private sector moet worden opgebracht, 17% door de overheid en 48% donormiddelen. Het MOP beoogt een economische groei van 6% per jaar, welke moet resulteren in een verdubbeling van het inkomen per hoofd van de bevolking. Het grootste probleem van het MOP 2006-2011 is echter weer dat de situatieanalyse ontbreekt en er geen evaluatie van voorgaand beleid gemaakt is. Hierdoor zijn de doelstellingen wel mooi, maar de grondslag daarvan is niet altijd duidelijk en ook is niet aangetoond dat de absorptiecapaciteit van de investeringen –die geschat worden op 30% van het BBP- aanwezig is; daarvoor zou immers inzicht in het tempo van de uitvoering van het vorige MOP –dat een veel lager investeringsniveau had- belangrijk zijn.

17.Lessen en perspectieven van een halve eeuw ontwikkeling

Als we terugkijken op een halve eeuw ontwikkeling in Suriname dan kunnen we in grote lijnen aangeven hoe de situatie is veranderd in het land en wat voor lessen we daaruit kunnen trekken. We hebben al een aantal zaken de revue zien passeren.

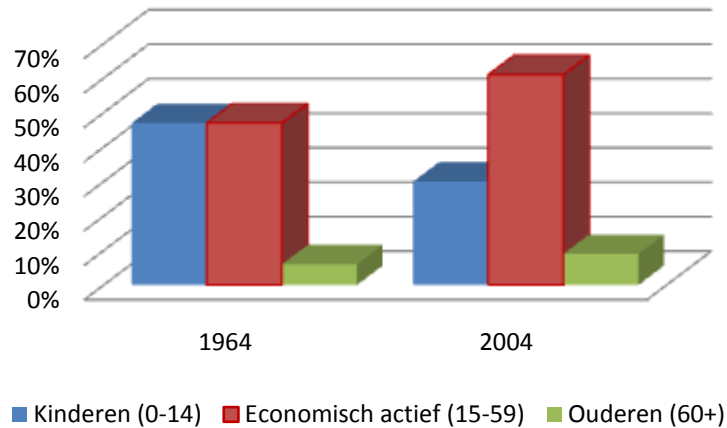
- a. De bevolking is tussen 1950 en 2004 gemiddeld met 3,1% per jaar gegroeid. De grootste **bevolkingsgroei** (gem. 5,5% p.j.) was tussen 1950 en 1964 en de kleinste groei tussen 1972 en 1980 (gem. -0,8% p.j.). De laatste periode is er weer een toename, hetgeen betekent een extra druk op de samenleving om te voorzien in voldoende inkomen, scholen, etc.

Figuur 10: Surinaamse bevolking naar etniciteit in 1964 en 2004

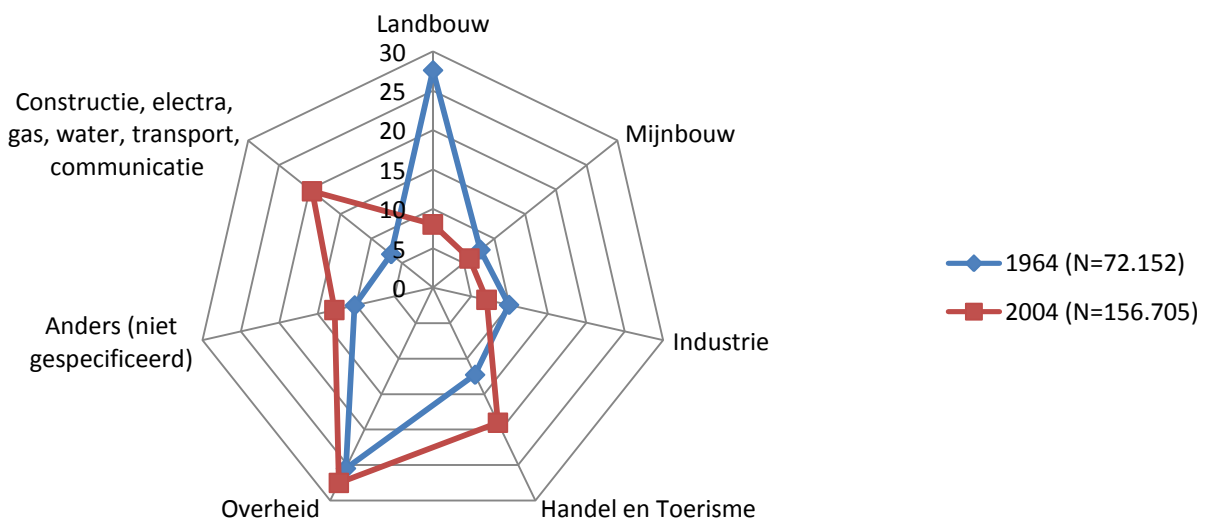
(Bron: ABS volkstelling 1964 en 2004, met eigen bewerking)

- b. De **samenstelling van de bevolking** is tussen 1964 en 2004 in etnisch opzicht behoorlijk gewijzigd. Het aantal Creolen en Hindoestanen is relatief afgenomen, terwijl het aantal Marrons, Inheems en Overigen (m.n. Gemengden) is toegenomen. Voor een deel heeft dit te maken met de wijze waarop de volkstelling etniciteit meet m.n. werden Gemengden in 1964 samengevoegd met Creolen, en in 2004 apart geklassificeerd. Door emigratie is het aantal Creolen en Hindoestanen afgenomen, terwijl m.n. door een hoger geboortecijfer de Inheems en Marrons zijn toegenomen. Deze verandering betekent dat de traditionele dominante positie van Creolen en Hindoestanen, met Javanen als derde groep, thans is omgezet in een situatie met in principe vijf groepen die elk meer dan 15% vertegenwoordigen. In een situatie, waar de etnische politiek nog steeds een belangrijke factor is, leidt dit tot een complexere besluitvorming.
- c. **Urbanisatie:** de bevolking is relatief geconcentreerde gaan leven, want in 1964 woonde 35 % in Paramaribo, terwijl dit groeide tot 46% in 2004.
- d. Naar **leeftijdsofbouw** is de bevolking duidelijk wat ouder geworden qua samenstelling d.w.z. er zijn nu relatief minder jongeren en meer ouderen dan in 1964. Dit betekent aan de ene kant dat er een relatief grotere arbeidende bevolking is, die dus minder jongeren hoeft te verzorgen, maar aan de andere kant meer gepensioneerden moet voorzien van adequate zorg.

Figuur 11: Bevolking naar leeftijd in 1964 en 2004

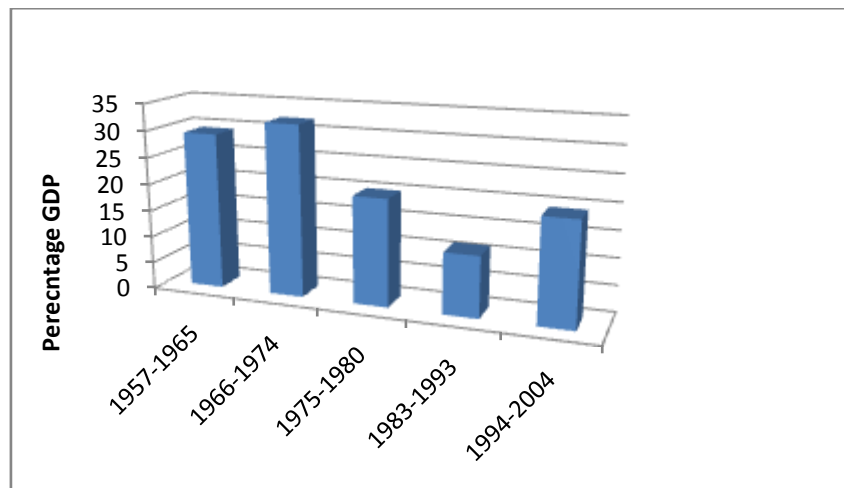
- e. Qua **werkgelegenheid** is er een duidelijke afname van de agrarische sector en een toename van de dienstensector (handel en toerisme) plus de transport, communicatie en constructiesector. De mijnbouw, industrie en overheid zijn ongeveer gelijk gebleven. Het betreft hier de formele werkgelegenheid. Ondanks de groei zijn er weinig nieuwe banen bijgekomen in het formele circuit. De werkgelegenheidsgroei is vooral in de **informele sector**, waaronder een belangrijk deel van de goudsector, en in mindere mate in de landbouw, handel en industrie. Volgens schattingen van het IMF werd in de informele sector ca. 27% tot 30% van het Nationaal Inkomen verdiend (van Dijk 2001:37). Het Planbureau maakt tegenwoordig ook schattingen voor deze sector.

Figuur 12: Werkgelegenheid naar sector in 1964 en 2004

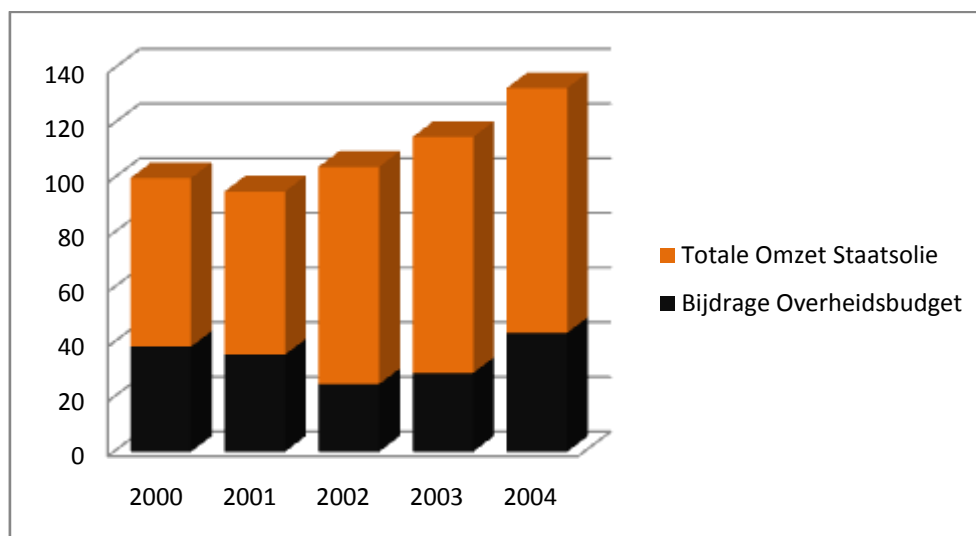

- f. Suriname heeft twee perioden van sterke **economische groei** beleefd. De eerste periode van 1965-1967 was vooral het resultaat van de Brokopondo investeringen t.b.v. de bauxietindustrie. De tweede periode 1976-1981 was het resultaat van een flinke injectie van ontwikkelingsgeld uit Nederland. Die twee groeiperioden zijn niet duurzaam gebleken in de zin dat de economie zichzelf verder zelf voort kon bewegen. De laatste jaren (2003-2008) is er weer een redelijk sterke groei van boven de 5% welke vooral komt door de groei van de olie en goudsector gepaard met hogere prijzen voor deze producten.

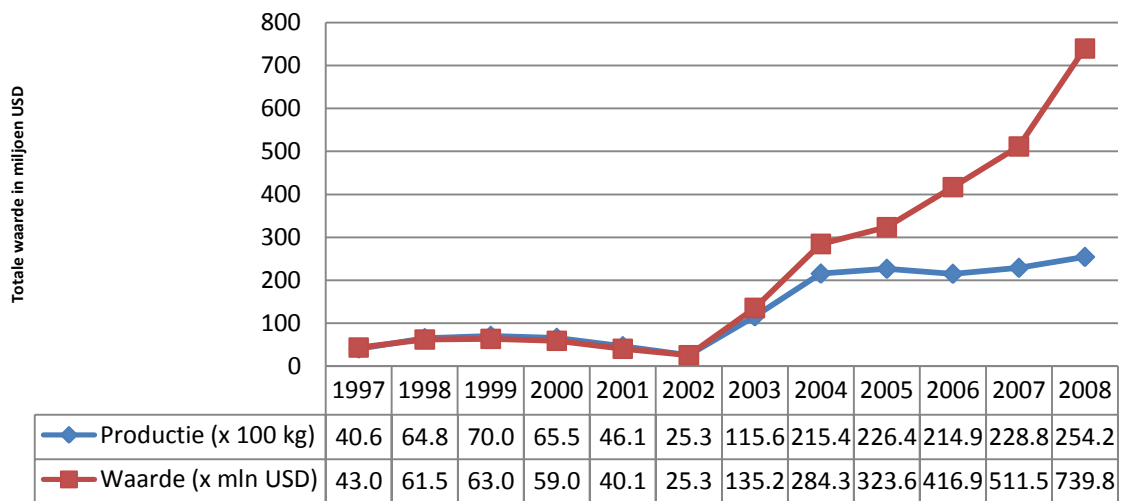

Figuur 13: Bijdrage bauxietsector aan het BBP 1957-2004

- g. **Diversificatie:** de bijdrage van de mijnbouw aan met name de export blijft heel hoog (in 1960 was dat 80% en in 2005 zelfs 93%) met dien verstande dat thans de export niet meer alleen gedomineerd wordt door bauxiet, maar gespreid is over drie producten t.w. bauxiet/aluinaarde, goud en olie. Ons land zal verder moeten diversifiëren naar andere sectoren toe.

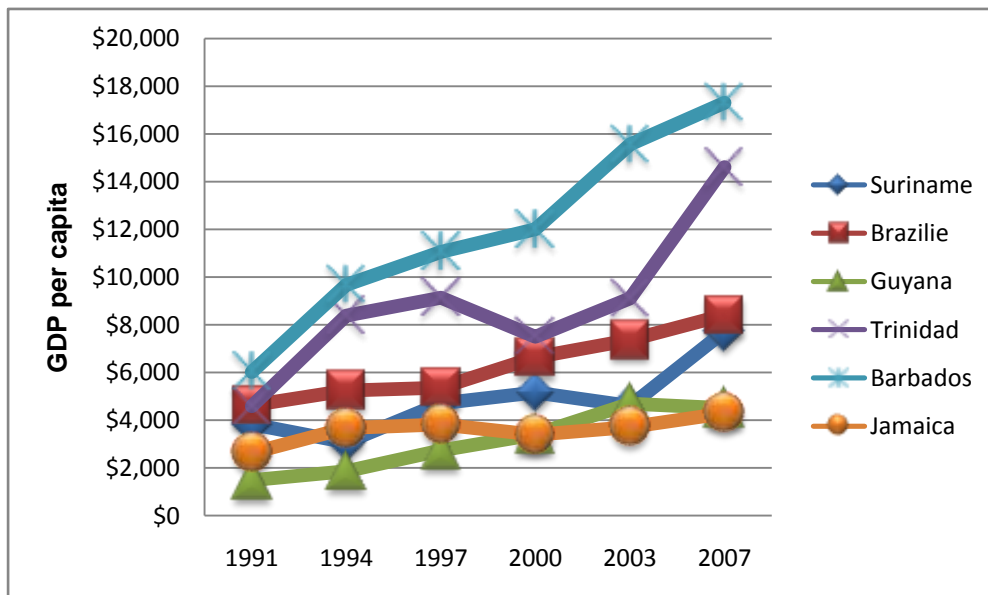

Figuur 14: Omzet Staatsolie en Bijdrage aan de Overheidsbegroting 2000-2004 (in miljoen USD)

Figuur 15: Groei van de goudsector 1997-2008

- h. De groei van het **inkomen per hoofd** van de bevolking is erg grillig verlopen, waarbij men soms armer werd en soms weer wat erbij kreeg. De laatste jaren is er echter weer een opgaande lijn in het gemiddeld inkomen, ofschoon onderstaande grafiek laat zien dat de gemiddelde Surinamer nog een stuk minder verdient dan een Trinidadiaan en Barbadaan.

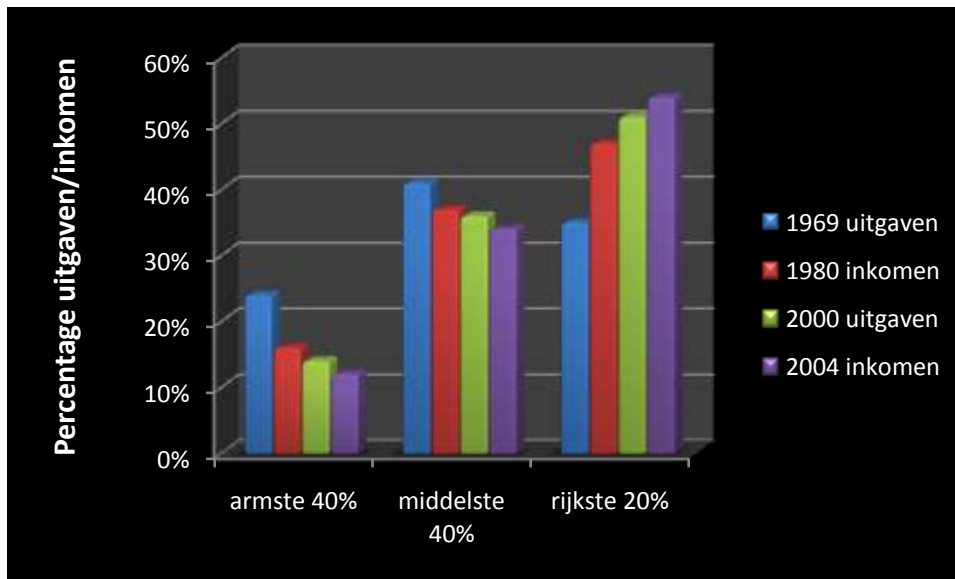
Figuur 16: Bruto Binnenlands Product per hoofd van de bevolking 1991-2007

(in Purchasing Power Parity US\$; Bron: Human Development Reports (UNDP) 1991-2008)

- i. De **spreiding van het inkomen** baart echter veel zorgen, omdat het gat tussen rijk en arm steeds groter wordt en de samenleving dreigt om te slaan naar een klassensamenleving. In 1969 verdiende de onderste 40% van de samenleving nog

24% van het inkomen, terwijl dit in 2004 gehalveerd was. De rijkste 20% van de samenleving daarentegen die eerst 35% van de inkomsten verdiende steeg juist verder naar 54%.

j.

Bron data: Huishoud Budget Onderzoek Suriname 1999/2000 (ABS 2001:47)
Inkomensverdeling en inkomensongelijkheid in Suriname (ABS 2007:19)

Figuur 17: Spreiding van het inkomen in de periode 1969-2004

- k. We zagen dat Suriname het op de **Human Development Index** qua score iets beter doet, maar in rang van de 58^e plaats naar de 87^e plaats is gegaan. Dit betekent dat de kwaliteit van het leven in Suriname absoluut wel vooruit is gegaan, maar relatief achter begint te lopen bij andere landen.
- l. De Surinaamse burgersamenleving telt nu veel meer **organisaties** dan in 1950, hetgeen op een hogere potentie voor ontwikkeling duidt. Hier moet veel beter gebruik van worden gemaakt door de ontwikkeling meer te spreiden over de overheid, bedrijfsleven en burgersamenleving. Dat gebeurt al meer dan voorheen en de tendens gaat in de goede richting.
- m. De **politieke ontwikkeling** is turbulent geweest, waarbij we alle fasen tussen een democratie en een autoritair regime hebben meegemaakt. Het is hopelijk een zodanige leerschool geweest dat we nu weten dat een democratische ordening een vreedzamer raamwerk vormt voor ontwikkeling. Niettemin is onze democratie nog vrij zwak en moet drastisch verbeterd worden qua niveau en prestaties. Een IDB evaluatie stelt het heel concreet *“Teneinde de Assemblee beter te laten functioneren en het vertrouwen van de gemeenschap te herwinnen moeten de volgende vraagstukken de nodige aandacht krijgen: verhogen van de bekwaamheid van de Nationale Assemblee, het verbeteren van haar mogelijkheden om de regering ter verantwoording te roepen en het verbeteren van de dienstverlening aan de gemeenschap.”* (IDB 2001:xii). Gebleken is dat een gepolariseerde samenleving met een hoog conflictniveau haar eigen vooruitgang opeet. Met de Binnenlandse Oorlog hebben wij dat reeds ervaren.

- n. Suriname is in de vijftiger en zestiger jaren goed begonnen met de opbouw van de eigen **planningscapaciteit** middels een sterk Planbureau, maar de kwaliteit van de planning is gaandeweg afgenomen. Het wegtrekken van hoger kader is een belangrijke oorzaak hiervan geweest. Dat gebeurde vanwege de uitholling van de lonen, maar ook door een te grote politieke invloed op het planningsgebeuren. Die politieke invloed betreft zowel de plaats van planning in het overheidsgebeuren als de invulling van posities. Het kan niet zo zijn dat na elke verkiezing ministeries een bepaalde etnische en partijkleur krijgen, waardoor belangrijk kader wegtrekt. In ieder geval is de coördinatie functie van het Planbureau verzwakt en is zij zeer afhankelijk geworden van de *goodwill* van individuele ambtenaren i.p.v. een autoriteit te zijn. Het planningsapparaat, waartoe we rekenen het Planbureau, het Algemeen Bureau voor de Statistiek en de verschillende planningsafdelingen van de ministeries, moet zwaar versterkt worden, omdat er veel onderzoek nodig is, data van kwalitatief hoog niveau gegenereerd moet worden, modellen gedraaid moeten kunnen worden, etc.
- o. In zijn algemeenheid lijkt het alsof de **overheid** in de vijftiger en zestiger jaren een stuk sterker en professioneler was dan daarna. Men zou het omgekeerde verwachten, maar dit zal verder uitgezocht moeten worden. Suriname is geen communistisch of socialistisch land, maar heeft toch één van de hoogste percentages ambtenaren ter wereld. De ongebreidelde groei van het ambtenarenbestand duidt op politieke patronagesystemen en het eerdergenoemd IDB rapport maakt hier ook melding van. Dat rapport oordeelt vrij hard dat “de regering de ontwikkeling van Suriname heeft achtergehouden door de kerntaken van de overheid op inadequate wijze uit te voeren en door een groot deel van de staatsmiddelen ondoelmatig te gebruiken.”(IDB 2001:xii). Hetzelfde rapport stelt dat “voor verbetering van de ontwikkelingsresultaten de kwaliteit van het beleid en bestuur van Suriname verbeterd moeten worden”. De corruptie in het apparaat is in de loop der jaren ook toegenomen en Suriname scoort vrij laag op de anticorruptie Index van Transparency International (in 2008 slechts 3,6 van de maximale 10 punten).

Dus hoe is het de afgelopen halve eeuw met de ontwikkeling van Suriname gegaan? Laat mij stellen dat er nog ontzettend veel hierover onderzocht moet worden, want we moeten bijvoorbeeld per regio de zaak bestuderen, en per sector alles goed op een rij zetten, per etnische groep, voor mannen en vrouwen, etc. Er zijn nog vele issues die beschreven moeten worden zoals het armoedevraagstuk, de emancipatie en integratie van verschillende groepen in de samenleving. Er moet nog een evaluatie gemaakt worden van de verschillende soorten kapitaal die wij bezitten. Naast natuurlijke hulpbronnen zoals grond (natural capital), machines, goederen en infrastructuur (physical capital), eigendom en geld (financial capital), zijn er allerlei kennis, vaardigheden en ervaring die een individu bezit (human capital) en interactie en relaties tussen mensen, waarbij vertrouwen en netwerken en verbanden van belang zijn (social capital). Er is zelfs een zesde soort kapitaal welke betrekking heeft op culturele aspecten van de mens zoals sociaal gedrag en normen en waarden (cultural capital). Weten we hoeveel van al dit soort kapitaal we bezitten en weten we hoeveel dat waard is? We moeten nog evalueren of wij een rechtmatig deel ontvangen hebben van onze grondstoffen of dat we ze te goedkoop hebben afgestaan aan anderen. We moeten het instrument van ontwikkelingssamenwerking goed evalueren en nagaan of het ons werkelijk geholpen of juist afgeremd heeft. We zullen onze eigen inspanningen moeten evalueren als overheid, als bedrijfsleven, als burgersamenleving. Hebben wij het maximale eruit gehaald? We moeten kijken naar onze overlevingskansen en die van onze kinderen, kleinkinderen en

achterkleinkinderen. Dat betekent dat er nog erg veel werk voor deze leerstoel is. Wat ik hier in grote pennenstreken heb geschetst geeft echter aan dat wij zeker wel een paar stappen verder lijken te zijn gekomen, maar aan de andere kant hebben we tussentijds onnodig veel stappen terug moeten doen, en er zijn een aantal zorgpunten. Er is in verschillende sectoren goede vooruitgang geboekt zoals het onderwijs en de gezondheidssector, maar er zijn andere zaken bijgekomen zoals de criminaliteit en het drugscircuit, de aanscherping tussen rijk en arm, de vernietiging van delen van ons milieu met kwik, etc.

18.Toekomstige ontwikkeling

Het wordt hoog tijd om naar het einde te spoeden en daarom moeten vele zaken die de aandacht behoeven (zoals de behandeling van een aantal alternatieve ontwikkelingsmodellen) naar een latere publicatie verwezen worden. Het verleden is interessant en we kunnen er uit leren, maar we moeten er niet in blijven steken, want dan wordt het drijfzand dat je meezuigt. Sommigen hebben de neiging slechts achterom te kijken, maar als universiteit moeten wij de blik verruimen en als wij het over ontwikkelingsplanning en – beleid hebben dan is er zelfs geen ontkomen aan. Voordat ik dat doe is het hoog tijd een meer formele definitie van ontwikkeling te geven ter oriëntatie, omdat het wel van belang is wanneer we een blik op de toekomst willen slaan.

Als leidraad in de beschrijving van de leerstoel Sociale Verandering en Ontwikkeling is de volgende definitie van ontwikkeling opgenomen:

Development is ...a process which enables human beings to realize their potential, build self-confidence, and lead lives of dignity and fulfillment. It is a process which frees people from fear of want and exploitation. It is a movement away from political, economic, or social oppression. Through development, political independence acquires true significance. And it is a process of growth, a movement essentially springing from within the society that is developing.

(The Challenge to the South: Report of the South Commission, 1990)

Je kan hier uren over filosoferen –en dat zullen we ook regelmatig blijven doen- maar er zijn een aantal sleutelpunten in deze definitie. Ten eerste gaat het om een eigen proces en daarom zal niemand Suriname een ontwikkelingspad kunnen voorschrijven, hoe goed bedoeld ook. Wij zullen dat pad zelf moeten openkappen. Als het van buitenaf opgelegd wordt is de kans zeer groot dat het geen *development* meer is, maar *envelopment* (Glenn Sankatsing 2004). Ten tweede is ontwikkeling meer dan het minimale bereiken en tevreden zijn met wat je hebt. Nee het gaat om het potentieel dat er is te bereiken. Suriname heeft de potentie om 17^e rijkste land te zijn, wij zijn het nog niet. De Wereldbank heeft in 1995 uitgerekend dat wij aan waarde een per capita inkomen van U\$ 389.000 per jaar hebben. Het gemiddelde voor de hele wereld was U\$ 86.000 en wij zitten daar dus ver boven. Er is dus een enorme potentie en met het huidige per capita inkomen zitten wij er meer dan 50 keer onder. Ten derde is ontwikkeling iets dat niet gepaard gaat met onderdrukking en dus in een vrije samenleving moet plaatsvinden d.w.z. er moet een omgeving zijn waar de mensen de vrijheid hebben om hun potentie te ontdekken en op te bouwen. Ontwikkeling is dus het nastreven waard, omdat het waarde toevoegt aan de mens, niet alleen economische waarde maar ook respect, een gevoel van voldoening, van zelfvertrouwen, van belangrijkheid. Als we nu vanuit deze definitie de afgelopen halve eeuw evalueren dan kunnen we niet anders dan te stellen dat we misschien wat stapjes vooruit hebben gemaakt, maar nog niet erg ver zijn gekomen. We hebben nog een lange weg af te leggen.

Waar moet die weg ons naar toe leiden? Wat moeten onze doelen zijn en wat onze strategie om daar te komen? Hoe kunnen we die doelen bereiken?

Laat mij meteen stellen dat het niet aan mij is om dit soort zaken te bepalen, want het is juist een mooie opgave om zoiets met een groep te doen. Barbados is een klein eiland dat het geweldig goed doet in de regio. Volgens de Human Development Index behoren ze tot de 30 landen met de beste kwaliteit van leven. Hun per capita inkomen is twee tot drie keer groter dan van Suriname en ze zijn er in geslaagd om met elkaar een goede samenleving op te bouwen. Alle sectoren in de samenleving werken daar aan mee. In tijden van crisis hebben vakbeweging, bedrijfsleven en overheid de handen ineen geslagen om het land langs de moeilijkheden heen te sturen en dat is heel goed gelukt. Barbados heeft enige tijd geleden een Nationaal Strategisch Plan 2005-2025 ontwikkeld met alle actoren en ze voeren dat uit. De universiteit doet het erg goed daar, omdat de regering en bedrijfsleven dat instituut volledig ondersteunen en inzetten om hun doelen te bereiken. Een delegatie van onze universiteit is er net geweest en was onder de indruk van de vooruitgang die ze de afgelopen jaren geboekt hebben. Ik noem dit land, omdat wij soms de neiging hebben om ons met zeer ontwikkelde landen in het Westen te vergelijken, terwijl we de duidelijke voorbeelden om ons heen negeren. Als Barbados het kan moeten wij het ook kunnen, want Suriname heeft veel meer potentie. Het punt is dat zij hun potentie goed benutten, door met name te investeren in hun *human capital*. Ik denk dat het hoog tijd wordt dat we alle krachten en deskundigheid hier bundelen om ons land tot grotere hoogten te pushen. Het Planbureau, het Statistiek Bureau, de Universiteit, Staatsolie, Telesur, de Sociaal Economische Raad, deskundigen van alle ministeries en alle politieke partijen, het Lim A Po Instituut, en noem maar op. Er zijn een heleboel mensen in de samenleving die hun sporen reeds hebben verdiend en dingen hebben neergezet en bereid zijn om een bijdrage te leveren. Zo een Strategisch Plan kan alleen maar lukken als het breed draagvlak heeft, dus het heeft geen zin om daar als enkeling aan te werken of met een kleine groep of vanuit één politieke partij. Het moet breed zijn, want niemand overziet tegenwoordig meer alles, en ik denk dat de universiteit daar zeker een rol in te spelen heeft. Je moet gewoon beginnen alle data over elke sector bij elkaar te halen, want het ligt nu vaak verspreid, en op te schrijven. Wat er niet is moet je gaan onderzoeken en verzamelen, daar moet je in investeren. Je zal van elke sector de sterke en zwakke punten moeten kennen, waarom lukt iets niet, wat moet er gedaan worden, maar vooral de potentie die er in zit. Pas als je een totaal beeld hebt van elke sector kan je daar verder over praten en kunnen er doelen geformuleerd worden met subdoelen en kan je prioriteiten gaan stellen en strategieën ontwikkelen. In elke fase zal je moeten zorgen dat je niemand verliest.

Wij zullen met zo een plan in ieder geval veel meer in het land moeten gaan ontwikkelen dan we nu doen, want anders krijgen we het inkomen en de HDI niet substantieel omhoog. We zullen ook niet alleen aan economische ontwikkeling moeten denken, maar ook aan investeringen in menselijk kapitaal, onderwijs, armoedebestrijding, huisvesting, corruptiebestrijding, etc. Het moet geen economisch plan zijn, maar een nationaal plan dat diverse zaken tegelijk aanpakt. Als je een goed en breed gedragen plan ontwikkelt dan is er genoeg werk voor iedereen, voor de overheid, het bedrijfsleven en alle andere organisaties. Zo een plan heeft een mobiliserend karakter, maar je moet het niet snel in elkaar draaien, omdat iedereen de gelegenheid moet krijgen om te participeren. Het gaat niet om 1 of 2 snelle workshops met een paar organisaties, maar om het doordenken. Het klinkt misschien utopisch, maar als andere landen het al gedaan hebben dan is het een realistische aanpak.

Ontwikkeling begint meestal met het zien van mogelijkheden, en dat zien komt door er met elkaar over te praten, door te lezen, door verschillende zaken te combineren. Je hoeft geen Albert Einstein te zijn om dat te kunnen, maar een dosis gezond verstand hebben, zelfvertrouwen hebben, van goede wil zijn en hard willen werken. Staatsolie is een mooi voorbeeld van een bedrijf dat het gelukt is om zich te ontwikkelen. Wie het verhaal van Eddie Jharap en de mensen van Staatsolie gelezen heeft zal het opgevallen zijn dat er geen wonderen aan te pas zijn gekomen, maar hard werken, kennis opdoen, bereid zijn te falen, maar vooral doorzetten.

Soms is het ook goed om eerst een toekomstbeeld te hebben. Hoe zien we dat in grote lijnen. Misschien moet je dat contrasteren met een scenario van Suriname over 20 jaar als wij niets doen en ons goud raakt op, bauxiet raakt op, en olie raakt op. Wat is onze toekomst dan? Je kan dat scenario uitwerken, maar het ziet er niet goed uit.³

Laten we liever dat ander toekomstbeeld uitwerken waarbij we onze potentie realiseren van 17^e rijkste land, met voldoende voedselproductie om het Caribische gebied te voorzien, en een goed opgeleide bevolking, die haar democratische rechten in vrijheid beleeft. Per capita inkomen van \$ 389.000, waarbij alle Surinamers minstens \$ 100.000 per jaar oftewel ca. US\$ 8.000 per maand verdienen. Het geld wordt verdiend met duurzame producten, zoals medicijnenextracten uit het Centraal Natuur Reservaat, export van kristalhelder en gezond water, land- en tuinbouwproducten voor de Caribische hotelsector, terwijl toeristen in gecontroleerde mate naar Suriname komen. Bijna iedereen heeft tenminste een Mulo opleiding, iedere student aan de universiteit heeft een gratis beurs, ons land is aan top op drie gebieden van onderzoek en heeft een eerste Nobel prijs binnengehaald, de goed gemengde samenleving is zeer tevreden over de dienstverlening van de overheid, waar het parlement op kundige wijze de regering controleert en de burgers zich vertegenwoordigd voelen. Dat allemaal is betaald met de goed beheerde verdiensten uit de goud, bauxiet en oliesector, die inmiddels bijna op zijn.

Met het bovenstaande zijn al een aantal elementen aangeduid die mogelijk potentie hebben, maar laten we zaken op een rij zetten:

- Onze grootste huidige verdiensectoren zijn in de mijnbouw t.w. goud, olie en bauxiet. Het zijn sectoren met eindige hulpbronnen, variabele inkomsten (wereldmarkt trends), en milieuvervuilende dimensies. Het plan moet dus ervoor zorgen dat de sector zelf de kosten van milieuvervuiling moet betalen, inkomsten voor de samenleving stabiliseren zodat ze evenwichtiger zijn om mee te plannen (een fonds scheppen bij hoge prijzen dat ingezet wordt bij lage prijzen), een deel gebruiken voor de ontwikkeling van andere sectoren die duurzamer zijn, zodat werkgelegenheid en inkomsten in de toekomst gegarandeerd zijn.
- De inkomsten van goud zijn op dit moment formidabel. IamGold heeft al zo een miljard dollar aan waarde uit de grond gehaald en alle andere goudzoekers en bedrijfjes samen meer dan anderhalf miljard dollar. Wat gebeurt er met de goudzoekers wanneer het goud op is? De verdiensten moeten beter ingezet worden voor de toekomst en ook voor de ontwikkeling van het binnenland?

---

³ De scenarios zijn verder uitgewerkt in het openingscollege voor de Faculteit der Maatschappij Wetenschappen, welke ik op 9 november 2009 heb verzorgd. Het slechte scenario is genoemd "The last feast of the Crocodiles" en het betere scenario "Het 17e rijkste land".

- Identificeren en stimuleren van sectoren met duurzame hulpbronnen, waarin Suriname expertise in bezit en een comparatief voordeel heeft. Landbouw, tuinbouw, veeteelt, bosbouw en visserij komen dan in beeld. Hiervan bieden de landbouw en tuinbouw de meeste perspectieven, omdat Suriname minder een traditie heeft op gebied van veeteelt en visserij, terwijl ook bosbouw zijn beperkingen heeft. Dat betekent niet dat er niet in veeteelt, visserij en bosbouw geïnvesteerd moet worden, want het zijn zeker sectoren die een bijdrage kunnen leveren. Maar de grootste investeringen die het meeste op kunnen leveren en het beste aansluiten bij de traditie van onze bevolking zijn de land- en tuinbouw. De markt voor deze producten is daarbij vooral de regio (bijv. Frans Guyana en de Caricom eilanden met hun vele hotels en toeristen) en dus niet meteen de wereldmarkt. Dit zijn sectoren die helaas enorm verwaarloosd zijn in de loop der jaren en waar dus fors in geïnvesteerd zal moeten worden. Een deel van de winsten van de mijnbouwinkomsten dienen hiervoor aangewend te worden.
- Suriname kan ook makkelijk een energie exporteur worden. Voor een deel gebeurt dit al via de oliesector, maar er is meer potentie via waterkracht. In het binnenland behoort ook elk dorp van duurzame energie te worden voorzien en wij moeten die expertise opbouwen. Er is daarbij een enorme potentie voor bio-energie (zie leerstoel prof. Radjis Mohan).
- Water is een andere belangrijke hulpbron, die zowel potentie heeft als exportproduct op zich, maar ook in de vorm van schone en duurzame energie (waterkracht). Dit vergt wel een consciëntieuze aanpak en doordacht beleid, omdat deze hulpbron bedreigd wordt door vervuiling vanuit andere sectoren.
- Als we naar de dienstensector kijken dan zijn er ook een aantal gebieden met potentie. De communicatiesector biedt perspectieven en Telesur is al op buitenlandse markten bezig.
- De toeristensector begint zich te ontwikkelen, maar is geen makkelijke sector en tevens afhankelijk van internationale schommelingen. Het zou niet verstandig zijn hier alle geld op in te zetten, maar het is zeker een sector die gestimuleerd moet worden. De gemiddelde toerist blijkt bij een bezoek zo een U\$ 1000 uit te geven naast hotel en ticketkosten. Dus elke 1.000 toeristen betekent U\$ 1 miljoen extra. In bepaalde gebieden kan het toerisme geïntegreerd ontwikkeld worden met de lokale economie bijv. lokale producenten leveren aan de vakantieoorden.
- Overmakingen en bestedingen van Surinamers uit het buitenland zijn al belangrijk. Die relaties moeten goed onderhouden worden, zodat men zich welkom voelt en voldoende geïnformeerd wordt. Met Surinamers in Frans Guyana is zulk contact essentieel, zodat zij zich verbonden blijven voelen met Suriname. Er is behoorlijke koopkracht en naast toerisme en overmakingen zijn er mogelijkheden voor niche markten van Surinaamse producten. Ook zijn er mogelijkheden voor joint ventures bijv. langs de grens, terwijl Surinamers die in deze landen op steeds hogere posities komen contacten hebben die weer nuttig gebruikt kunnen worden in andere sectoren.
- Met buurlanden moet er veel meer economisch gedaan kunnen worden bijv. gezamenlijke projecten, maar ook gezamenlijke bedrijven. Zo komen vele Fransen vaak niet verder dan Saint Laurent, terwijl bij samenwerken zij de grens zullen

oversteken. Net zo kunnen toeristen uit Suriname -maar ook scholieren- naar raketlancerings in Frans Guyana gaan.

- We kunnen hiernaast onze ongerepte natuur en biodiversiteit als belangrijke inkomstenbron ontwikkelen. Dit hoeft niet per se via natuurtoerisme te gaan, omdat toerisme ook andere problemen met zich meebrengt en juist druk op de natuur uitoefent (bijv. alle vervuiling in de atmosfeer via vliegtuigen, auto's en boten waar toeristen gebruik van maken). Gedacht moet worden aan een actieve participatie op het gebied van de ecosysteme services (bijv. carbon trading), maar ook het stimuleren van onderzoek (verhuur van bos en locaties, gezamenlijk onderzoek, internationale publicaties die geld opleveren, onderzoek naar medicinale planten, e.d.).
- Prof. Dennis Mans heeft de case van de medicinale planten enkele weken geleden hier besproken en aangegeven dat er met systematisch onderzoek minstens US\$ 10 miljoen per jaar verdiend kan worden. Rond de natuur en biodiversiteit kan er dus ook heel wat werkgelegenheid worden gecreëerd. Het is een sector die milieuvriendelijk is, in de picture is, waar onze mensen in het binnenland nu al van leven en voor kunnen worden ingezet. Het is ook een sector waar via goede contacten en netwerken veel expertise en kapitaal uit andere landen kan worden aangetrokken en via *joint ventures* veel bereikt kan worden. Zo een sector ontwikkel je niet één-twee-drie, want dit vergt een langjarige aanpak met voldoende support. Als we daar tien jaar in investeren, in moderne laboratoria, opleidingen, e.d. biedt zo een sector goede perspectieven. Wij moeten in een paar sectoren durven te investeren en eigen kennis ontwikkelen. Ik wijs nogmaals op het succes van Staatsolie waar de know how langzaam is ontwikkeld en contacten zijn gelegd met buitenlandse expertise en gezorgd is voor overdracht van kennis naar Suriname toe. In de medicinale branche beginnen we niet bij nul, zoals bij Staatsolie, want er zijn al een aantal personen met een grote mate van kennis en kunde werkzaam. Het gaat meer om het faciliteren en de financiering.
- Voor al deze sectoren moet dus ondersteunend beleid worden gemaakt in het nationaal plan. Dat betekent niet alleen bijv. forse injecties in de landbouwbank, zodat die een flinke push kan geven aan de land- en tuinbouwsector, maar ook qua wetgeving, opleidingen, e.d. Er zijn vele deskundigen nodig die moeten worden opgeleid. Momenteel is er een flinke scheefgroei in onze opleidingen bijv. er is geen lagere of middelbare landbouw- en tuinbouwschool. Ook op gebied van hoger onderwijs zijn er nauwelijks studenten die voor deze richting kiezen.
- In zijn algemeenheid is een forse investering in het onderwijs –op alle niveaus- één van de beste strategieën van landen om ontwikkeling te brengen. Daar zijn genoeg studies van, maar het is ook evident, want iemand die voldoende kennis en vaardigheden bezit zorgt meestal wel voor zichzelf en vindt wegen om inkomen te genereren.
- Er wordt te weinig systematisch onderzoek gedaan, waardoor wij niet voldoende nieuwe inzichten ontwikkelen. Zonder eigen onderzoek zal deze kennis echter niet gevalideerd kunnen worden voor Suriname, maar veelal ook niet correct worden toegepast. Het grootste probleem dat wij als samenleving hebben is dat wij niet productief, maar consumptief zijn ingesteld, ook qua kennis. Wij slagen er vaak nog wel in middels improvisatie wat van zaken te maken, maar zonder gedegen

wetenschappelijk onderzoek zal de improvisatie ons geen ontwikkeling brengen. Systematisch onderzoek kost echter geld dat vrijgemaakt moet worden voor de verschillende instituten en programma's, want anders moeten we ook improviseren met onderzoek. Als we kijken naar landen die zich in de afgelopen 50 jaar goed ontwikkeld hebben –Japan, Zuid Korea, Singapore, Barbados- dan hebben ze vooral geïnvesteerd in hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

- Bij het maken van het plan en de investeringen zullen we moeten letten op de demografische patronen. Wij zullen primair moeten investeren waar mensen zijn, en daarnaast in nieuwe sectoren en regio's.
- In zo een plan zullen ook voldoende maatregelen getroffen moeten worden om de ontwikkeling van criminele sectoren tegen te gaan zoals drugs en witwassen van geld.

Het bovenstaande zijn wat ideeën die goed getoetst moeten worden en met data en discussie te lijf moeten worden gegaan. De wetenschapper is niet bang voor kritiek en vindt het niet erg als er betere plannen komen. Wat hij moet doen is de inertie tegengaan en voorstellen op tafel gooien. Ik denk dat de universiteit in ieder geval een eerste stap op deze weg moet zetten, want wij zijn de organisatie met de grootste verzameling brains in het land, maar de output tot nu toe is veel te gering geweest. We moeten dus de hand eerst in eigen boezem steken en harder gaan werken, maar daarna die hand meteen uitsteken naar de samenleving en andere actoren. Als we dat doen is die 17^e plaats misschien niet eens zo ver weg.

Tenslotte is het wellicht onnodig er op te wijzen, maar ik doe het voor de goede orde toch, dat er niet alleen liefde voor dit land nodig is, maar ook een flinke dosis gezonde politieke wil, om zo een Nationaal Strategisch Plan voor Suriname te maken. Ik wil dan ook eindigen met de woorden van de grootste Surinaamse planner van de vorige eeuw aan te halen:

*Moge ook in Suriname het besef algemeen doordringen dat beleidspolitiek de voorkeur heeft boven machtspolitiek, waardoor ook in de politiek de centrale plaats wordt ingenomen door de ethiek en de ethische waarden.
(Frank Essed, Minister van Opbouw, 1973)*

Noten

- ¹ The “Marshall Plan” speech at Harvard University, 5 June 1947. <http://www.oecd.org>. Marshall ontving in 1953 de Nobelprijs voor de vrede.
- ² He who sees things grow from the beginning will have the best view of them. Quoted in J. Lima-de-Faria (ed.), *Historical Atlas of Crystallography* (1990), vi.
- ³ Informatie uit Encyclopedie van Suriname, Adhin (1961), en M. Schalkwijk “Planning for Self-Reliance through Development Aid (niet gepubliceerde paper 1978). Er was aan het eind Sf 1,86 miljoen over. De oorspronkelijke Nf 40 miljoen werd door een devaluatie van de Nederlandse gulden in 1949 een stuk minder waard nl. van Sf 28,4 miljoen tot Sf 20,4 miljoen.
- ⁴ Dit is afgeleid uit de tekst in SPS 1965, blz. viii-xv
- ⁵ Encyclopedie van Suriname blz.607, 608.
- ⁶ Douglass North spreekt liever van een “Second Economic Revolution, which was the wedding of science and technology” (1981:159), die in feite na de Industriële Revolutie plaats vond.
- ⁷ Rostow: *The take-off into self-sustained growth*. In Agarwala & Singh 1975:185. Oorspronkelijk verschenen in *the Economic Journal*, March 1956. In 1960 publiceerde Rostow zijn uitgebreider boekwerk met de volgende vijf fasen: traditional society, preconditions for take-off, Take-off, Drive to maturity, Age of high mass consumption (pp.4-16).
- ⁸ Nationale Advies Raad voor Ontwikkelingssamenwerking: Advies Bilaterale Ontwikkelingssamenwerking, 1977.
- ⁹ Essed 1973:36. Essed is in de periode 1958-1963 (namens de NPS) en 1969-1973 (namens de PNP) minister van het Ministerie van Opbouw geweest (later werd de naam veranderd in Natuurlijke Hulpbronnen). Van 1963 t/m 1967 was hij directeur van het Planbureau en van 1975-1980 Surinaamse voorzitter van de machtige Commissie Ontwikkelingssamenwerking Nederland Suriname. Hij heeft het Meerjaren Ontwikkelings Plan dat na de onafhankelijkheid werd uitgevoerd grotendeels geschreven.
- ¹⁰ Het Rapport van deze gemengde commissie is getiteld “Programma voor de Sociaal-Economische Ontwikkeling van Suriname”.
- ¹¹ Blz. 5-1. en vormde de basis van het eerste Meerjaren Ontwikkelings Programma.
- ¹² Kay 1989; Economist “Raul Prebisch: Latin America’s Keynes” (5-3-2009). Hans Singer ontdekte rond dezelfde tijd ook data de ruilvoet tussen grondstoffen en eindproducten verslechterde en deze stelling wordt dan ook de Prebisch-Singer thesis genoemd.
- ¹³ Sunkel 1972 geciteerd in Kay 1989:129.
- ¹⁴ Benno Galjart in Nas 1997:128-133.
- ¹⁵ Centrale Bank Verslagen 1976-1980 en 1957-1982.
- ¹⁶ Zie bijv. “Concept-Beleidsuitgangspunten en Regeerprogramma” van de Commissie Beleidsuitgangspunten en Regeerprogramma (23 februari 1982).
- ¹⁷ Carrasco e.a. (2007) beschrijven deze crisis en ook de latere Azië crisis van 1997. Volgens deze beschrijving leenden veel Latijns Amerikaanse landen in de zeventiger jaren goedkope petor dollars, die via Amerikaanse banken beschikbaar kwamen, maar liepen begin tachtiger jaren de exporten –dus ook de exportopbrengsten- flink omlaag, terwijl de dollar sterker werd. De landen moesten aan de ene kant dus meer betalen vanwege de sterke dollar en hoge rentestanden, maar aan de andere kant verdienden ze minder deviezen met hun export, zodat de reserves snel oprakten en ze in problemen kwamen.
- ¹⁸ Prebisch gaat verder met zeer relevante opmerkingen: “The market is something of great value and must be preserved, because the alternative is that basic decision-making about the system takes place from above –by those at the top of the pyramid- and this is incompatible with broader democratization and with political and personal freedoms. But is a great mistake to conclude from this that market forces alone will solve all the problems. The market has no such magic. These forces must be combined with State intervention, which need not extend to the routine details of the economy, simply to the intelligent handling of the mainsprings of the system. In other words we must be guided by rationality” (1982:8).
- ¹⁹ De HDI varieert van 0 (laagst) tot 1 (hoogst). Op basis van de HDI zijn de landen ingedeeld in landen met een hoge menselijke ontwikkeling (0,80 -1,0), een gemiddelde menselijke ontwikkeling (0,51 - 0,79) en een lage menselijke ontwikkeling (0,0 - 0,50). De exacte berekening is wat ingewikkelder en wordt gegeven in annex 1 van het Human Development Report 1990.
- ²⁰ In die groep landen zaten in 1991 zo een 44 landen oftewel 28% van alle landen. In het laatste jaar waarvoor cijfers beschikbaar zijn (2007/2008 rapport) waren er 85 landen in deze groep oftewel 48% van alle landen. Het aantal landen met een gemiddelde score (tussen de 0,51 en 0,79) was dus flink toegenomen. In dezelfde periode was het aantal landen met een hoge HDI score toegenomen van 33% in 1991 tot 40% in 2008. Het aantal landen met een lage HDI score bedroeg in 1991 nog 39% en in 2008 was dit gedaald tot 12%.

---

²¹ Trinidad is relatief wat achter geraakt en hangt op de rand van hoog en gemiddeld HDI (score in 1991 was 0,876 en in 2008 lager 0,814), maar Barbados blijft het erg goed doen, ofschoon de HDI score is teruggelopen van 0,945 (1991) tot 0,892 (2008).²¹ Brazilië is rond hetzelfde niveau gebleven, maar in de laatste periode is het qua score net gaan behoren tot de landen met een hoge HDI (score 1991 was 0,759 en in 2008 was dat 0,800). Guyana blijft in de groep een beetje achterop, maar in feite is de HDI score juist flink vooruit gegaan nl. van 0,589 (in 1991) naar 0,750 (in 2008), hetgeen zelfs hoger dan Jamaica is. Jamaica is enigszins achteruit gegaan, ofschoon dat qua score nog meevalt (0,761 in 1991 en 0,736 in 2008).

²² United Nations General Assembly 55th session (18 September 2000) United Nations Millennium Declaration.

²³ Jeffrey Sachs (Director Millenium Project): Investing in Development, a Practical Plan to Achieve the Millenium Development Goals. UN, New York, 2005. De subdoelen en indicatoren worden af en toe bijgesteld.

²⁴ The Millenium Development Goals, Report 2008. United Nations, New York, 2008.

²⁵ Zie bijv. <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/GMIS/home.do?siteId=2> of <http://devdata.worldbank.org/atlas-mdg/> of <http://www.undp.org/mdg/>

²⁶ In 1990 was het aantal meisjes dat de lagere school had doorlopen t.o.v. het aantal jongens 96%. Het aantal vrouwen in niet-agrarische beroepen was toen 39%. De immunisatie tegen mazelen was 65% en het geboortecijfer van tienermoeders was 44 per 100.000. Het carbon dioxide gebruik in 1990 was 4,5 m³. De moedersterfte lag in 1995 op 230 per 100.000 levend geboren, hetgeen echter vrij hoog lijkt. Het aantal TBC gevallen per 100.000 was in 2001 zo een 44 wat erg laag lijkt. Bron: Human Development Report 2003, New York, UNDP 2003.

²⁷ Inclusive institutions promote equal access to opportunities, enabling everyone to contribute to social and economic progress and share in its rewards. Cohesive institutions enable women and men to work together to address common needs, overcome constraints and consider diverse interests. They resolve differences in a civil, non-confrontational way, promoting peace and security. Accountable institutions are transparant and respond to the public interest in an effective, efficient and fair way.” (World Bank 2005:2).

²⁸ ”Sustainable development is development that meets the need of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”. World Commission on Environment and Development “Our Common Future”, 1987:43. Deze commissie werd in 1983 door de Verenigde Naties ingesteld en staat ook wel bekend als de Brundtland Commissie. Deze omschrijving wordt erg betrokken op het milieu (*environment*) en de biosfeer, ofschoon de schrijvers het ook duidelijk koppelen aan de opheffing van armoede, technologie, sociale organisatie, demografie, economische groei en politieke wil.

²⁹ Er is in het verleden ook al flink aan de bel getrokken door bijvoorbeeld de Club van Rome, die in 1972 het boek “Limits to Growth” publiceerde. Dat boek was gebaseerd op computerberekeningen van de bevolkingsgroei en gebruik van natuurlijke hulpbronnen. De boodschap was dat er beperkingen aan de economische groei waren, omdat de natuurlijke hulpbronnen m.n. olie, uiteindelijk op zouden raken. De olie is weliswaar nog niet opgebraakt, maar het verschil met de boodschap van toen en nu is dat het niet zozeer gaat om het opraken van een hulpbron, maar om het effect van de exploitatie van al die hulpbronnen en van de consumptie daarvan op de aardbol. Het milieu is dus een punt van grote zorg geworden.

Referenties

- Adhin, J.H. 1961.
Development Planning in Surinam in historical Perspective. Drukkerij H.J. Smits, Utrecht.
- Berg, R.D. van (ed.). 1998.
Nederland en Suriname Ontwikkelingssamenwerking van 1975 t/m 1996. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.
- Breeveld, Hans. 1991.
Dr. Ir. Frank E. Essed: een Surinamer met hart voor zijn land. Paramaribo.
- Bruijning, C.F.A. & J. Voorhoeve (eds.). 1977.
Encyclopedie van Suriname. Elsevier, Amsterdam.
- Castro, Carlos. 2004.
Sustainable Development: Mainstream and Critical Perspectives.
Organization & Environment, Vol. 17, No. 2.
- Centrale Bank van Suriname. 1982.
Vijf en twintig jaren Centrale Bank van Suriname 1957 april 1982. Paramaribo.
Ook jaarverslagen 1959, 1976-1980, 1982-1985, 1987, 1988, 1989, 1990.
- Chambers, Robert. 2005.
Ideas for Development. Earthscan Ltd., London.
- Emmerij, Louis. 2009
The 1970s and Basic Needs. Paper for the Conference of the International Studies Association (ISA), New York.
- Emmerij, Louis, Richard Jolly & Thomas G. Weiss. 2005.
Economic and Social Thinking at the UN in historical perspective.
Development & Change, Vol. 36, pp. 211-235.
- Essed, Frank E. 1973.
Een volk op weg naar zelfstandigheid. Stichting Planbureau Suriname, Paramaribo.
- Everts, Daan W., Hans H.J. Labohn, Bart van Steenberg. 1979.
Het voorlaatste oordeel. Een kritische beschouwing van de tweede golf wereldmodellen. Bert Bakker, Amsterdam.
- Ferguson, Tyrone. 1995.
Structural Adjustment and Good Governance, the case of Guyana. Public Affairs Consulting Enterprise, Georgetown.
- Frank, Andre Gunder. 1996
The Underdevelopment of Development. In S. Chew & R. Denmark (eds): *The Underdevelopment of Development, Essays in honour of Andre Gunder Frank*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Fritz-Krockow, B, G. El-Masry, M. Nozaki, T. Roy, R. Portillo, M. Torres & P. Dyczewski. 2009.
Suriname towards Stability and Growth. IMF, Washington.
- Galjart, B.F. 1986.
Omwillen van de Ontwikkelingssociologie. Dick Coutinho, Muiderberg.
- Girvan, Norman. 2006.
Caribbean Dependency Thought Revisited. *CIDS/RCED, Vol. 27, No. 3.*

-
- Harris, Richard. 2003.
Popular resistance to globalization and neoliberalism in Latin America. *Journal of Developing Societies*, vol. 19.
- International Bank for Reconstruction and Development. 1952.
Surinam: Recommendations for a Ten Year Development Program. The John Hopkins University Press, Baltimore.
- International Labour Conference 65th session 1979.
Report VII. Follow-up of the World Employment Conference: Basic Needs. International Labour Office, Geneva.
- Jolly, Richard. 2009.
Human Development and Basic Needs: parallels, contrasts and lessons for the future. *Paper for the Conference of the International Studies Association (ISA)*, New York.
- Kay, Cristobal. 1989.
Latin American Theories of Development and Underdevelopment. Routledge, London.
- Krolis, Iwan. 1978.
Het optimale gebruik van natuurlijke en menselijke hulpbronnen in Suriname. *In de symposiumbundel Change & Development, Universiteit van Suriname 1968-1978*.
- Kruijt, Dirk & Marion Maks. 2003.
Een belaste relatie. 25 jaar ontwikkelingssamenwerking Nederland - Suriname 1975-2000.
- La Guerre, John. 1994.
Structural Adjustment: Public Policy and Administration in the Caribbean. University of the West Indies, Trinidad and Tobago.
- Meadows, Dennis, Donella Meadows, Jorgen Randers & William Behrens. 1973.
Rapport van de Club van Rome; de grenzen aan de groei. Aula boeken, Het Spectrum, Utrecht.
- Mhango, Baijah. 1993.
Economic Development and Structural Adjustment, fundamental issues.
Inaugural lecture, Anton de Kom Universiteit, Paramaribo.
- Menke, Jack. 2009.
Het spanningsveld tussen methodologie en diversiteit in de samenleving.
Anton de Kom Universiteit.
- Menke, Jack (ed.). 2004.
Political Democracy, Social Democracy and the Market in the Caribbean. Anton de Kom Universiteit van Suriname, Paramaribo.
- North, Douglass C. 1981.
Structure and Change in Economic History. W.W. Norton & Company, New York.
- Pantin, Dennis (ed.). 2005.
The Caribbean Economy, a Reader. Ian Randle Publishers, Kingston.
- Planbureau Suriname, Stichting. 1971.
Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname, Tweede Vijfjarenplan 1972-1976. Stichting Planbureau Suriname, Paramaribo.
- Planbureau Suriname, Stichting. 1965.
Nationaal Ontwikkelingsplan Suriname, deel 1, 2 en 3. Stichting Plan bureau Suriname, Paramaribo.

-
- Prebisch, Raul. 1982.
The Crisis of Capitalism and the Periphery. 1st Raul Prebisch Lecture, UNCTAD, Geneve.
- Rapley, John. 2007 (3rd edition).
Understanding Development. Theory and Practice in the Third World. Lynne Rienner Publishers, Boulder.
- Rapport van de Commissie Pearson. 1970.
Deelgenoten in Ontwikkeling. Staatsuitgeverij, Den Haag.
- Rapport van de Commissies Tinbergen en Peterson. 1970.
Deelgenoten in Ontwikkeling II. Staatsuitgeverij, Den Haag.
- Remmer, Karin. 1991.
Military Rule in Latin America. Westview Press, Boulder.
- Rostow, W.W. 1960.
The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sankatsing, Glenn. 2004.
People's vote compatible with People's Fate; a democratic alternative to Liberal Democracy. In J. Menke: Political Democracy, Social Democracy and the Market in the Caribbean. Anton de Kom Universiteit van Suriname, Paramaribo.
- Schaaijk, Marein van. 1991.
Micromacrodaset met reeksen 1954-1987 en programmatuur. Stuseco, Den Haag.
- Schalkwijk, Aart & G.A. de Bruijne. 1999.
Van Mon Plaisir tot Ephraïmszegen. Welstand, etniciteit en woonpatronen in Paramaribo. Leo Victor, Paramaribo.
- Schalkwijk, Marten. 2009.
Eastern Suriname: From Rural District to Urban Area, some Planning aspects.
Paper presented at the Conference on Critical Issues in Caribbean Planning, Port of Spain, Trinidad.
- Schalkwijk, Marten. 2006.
Democratie in Suriname: inclusief of exclusief? Een verklaringsmodel voor de politieke ontwikkeling.
OSO, Tijdschrift voor Surinamistiek, Vol. 25, Nr. 1.
- Schalkwijk, Marten. 2004.
Reflections on the Relationship between State, Economy, Civil Society and Democracy. In J. Menke (ed.): *Political Democracy and Social Democracy and the Market in the Caribbean*. Anton de Kom University, Paramaribo.
- Schalkwijk, Marten. 2000.
The Costs and Benefits of Independence in the Dutch Caribbean.
Journal of Social Sciences, Vol. VII, No.1/2.
- Schalkwijk, Marten. 1997.
The historical development of institutional relations between the State and NGO's in Suriname. *Journal of Social Sciences, Vol. IV, Nr.2.*
- Schalkwijk, Marten. 1994b.
Development Sociology, a review.
Interactie, Journal of the University of Suriname, No.2.
- Schalkwijk, Marten. 1994a.
Colonial State-Formation in Caribbean Plantation Societies. Structural analysis and changing elite networks in Suriname 1650-1920. Dissertation, Cornell University, Ithaca.

-
- Schalkwijk, Marten. 1986.
Het Niet Commerciële Particuliere Initiatief in Suriname. Stichtingen, verenigingen, coöperaties en kerkgenootschappen als mededragers van ontwikkeling. Anton de Kom Universiteit, Paramaribo.
- Sedney, Jules. 1978.
Groei zonder ontwikkeling. Paramaribo.
- Sedney, Jules. 1955.
Het werkgelegenheidsaspect van het Surinaamse Tienjaren Plan. S.J.P. Bakker, Amsterdam.
- Sills, D.L. (ed.). 1972.
International Encyclopedia of the Social Sciences. McMillan, New York.
- Silos, Maureen. 1991.
Onderontwikkeling is een keuze. Leo Victor, Paramaribo.
- Simon, David. 2005.
Fifty key thinkers on Development. Taylor & Francis, London.
- Stiglitz, Joseph E. 1998.
Towards a new Paradigm for Development. The 9th Raul Prebisch Lecture. UNCTAD, Geneve.
- Surinaams - Nederlandse Commissie van Deskundigen. 1975
Programma voor de Sociaaleconomische Ontwikkeling van Suriname. Paramaribo.
- Tilly, Charles. 1992.
Coercion, Capital, and European States, AD 990-1990. Revised paperback edition, Cambridge, Basil Blackwell.
- Tinbergen, Jan. 1974.
Een leefbare aarde. Agon Elsevier, Amsterdam.
- Todaro, Michael P. 1997 (sixth edition).
Economic Development. Longman, New York.
- World Bank. 2005.
Empowering people by transforming institutions: Social Development in World Bank Operations.
Document World Bank, January 12, 2005.
- World Bank. 1989.
Suriname a Proposal for Economic Reform. World Bank, Washington.
- World Bank. 1976.
Economic Position and Prospects of Surinam. Report No. 1257a-SUR.
- World Commission on Environment and Development. 1990.
Our Common Future. Oxford University Press, Oxford.

Dankwoord

Nu ik aan het eind van mijn oratie gekomen ben past het om dank te zeggen aan een aantal personen. Het bestuur van het Institute for Graduate Studies & Research, Dr. Power, Dr. Jharap en Prof. Van Horn, wil ik bedanken voor de voordracht en het instellen van deze leerstoel. Het is mij een bijzonder genoegen om met zo een kundig en gedreven bestuur te mogen werken. Het bestuur van de Anton de Kom universiteit o.l.v. Drs. Li Fo Sjoie wil ik bedanken voor de benoeming. U doet uw best aan het stuur van de ADEK op vrijwel elk uur en wij zien de universiteit de goede richting uitgaan. Van mijn kant –en samen met de andere benoemde hoogleraren- zullen wij onze krachten geven om de universiteit die plaats te helpen verwerven die zij verdient in de samenleving.

Mijn collegas Shanti en Radjis wil ik dank zeggen voor hun inzet op het IGSR en voor de bereidheid mij tijd voor de voorbereiding te geven. Alle andere collega's en medewerkers wil ik ook bedanken voor hun inzet en werklust, waardoor wij al in korte tijd goede resultaten kunnen bereiken. Decaan en collega's van Maatschappijwetenschappen en de andere faculteiten wil ik dankzeggen voor de prettige samenwerking. Wees er van overtuigd dat deze leerstoel meerdere poten heeft en niet tot het IGSR beperkt blijft. Er is erg veel onderzoekswerk te doen en waar mogelijk zal ik de FmijW op dat punt blijven ondersteunen.

Het is jammer dat mijn moeder vandaag niet hier kan zijn, maar zij heeft de leeftijd bereikt waarop het reizen niet zo eenvoudig meer is. Ik wil haar echter vanuit deze plaats hartelijk danken voor de enorme steun die zij en mijn overleden vader altijd geweest zijn. Ik ben blij met de familievertegenwoordiger in de persoon van broer Aart uit Nederland. Ook dank aan de lokale vertegenwoordiger, broer Leo, die ons al vroeg het goede voorbeeld in het leven heeft gegeven. Alle andere familieleden, aangetrouwde familie en vrienden die hier aanwezig zijn, of vanuit overzee attentie getoond hebben, bedank ik.

Jeiel en Jair, Janneke en Sharalee het is een voorrecht jullie als zonen en schoondochters te mogen hebben. Het heeft ons leven bijzonder verrijkt.

Toen ik vlak voor de Onafhankelijkheid in Suriname aankwam, verklaarde velen mij gek, want de meeste passagiers vertrokken juist. Ik heb echter een prettige tijd gehad op de Anton de Kom universiteit, niet in het minst omdat ik daar Usha heb ontmoet. Door haar bijzondere ondersteuning als vriendin, vrouw en moeder heb ik meer kunnen doen, dan wellicht menig man. Ik vond het dapper dat je het aandurfde om midden in het SAP in 1993 met mij terug te komen. Velen verklaarden ons toen ook gek, maar dit land heeft potentie, en die moet gerealiseerd worden.

Tenslotte zou dit alles echter niet mogelijk zijn wanneer mijn leven niet door een liefdevolle en genadevolle God werd geleid, want uiteindelijk komt van Hem alle wijsheid en kracht. Hij geeft vrede te midden van alles.